

Kääntämisen opiskelijoiden ajatuksia erikoistumisesta

Hanna Toivola

Pro gradu -tutkielma

Turun yliopisto

Kieli- ja käännöstieteiden laitos

Monikielinen käännösviestintä, saksan kieli

Toukokuu 2021

Turun yliopiston laatu järjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

TURUN YLIOPISTO

Kieli- ja käännöstieteiden laitos / Humanistinen tiedekunta

TOIVOLA, HANNA: Kääntämisen opiskelijoiden ajatuksia erikoistumisesta

Tutkielma, 60 s., 22 liites.

Monikielinen käännösviestintä, saksan kieli

Toukokuu 2021

Tässä pro gradu -tutkielmassa tutkitaan erikoisalakääntämistä ja erikoistumista opiskelijoiden näkökulmasta. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää kääntäjäopiskelijoiden suhtautumista erikoistumiseen ja tarjota tietoa erikoisalakääntämisen opetuksen sekä tutkinto-ohjelmien kehittämistä varten. Selvitettäviä kysymyksiä ovat: Kuinka ja millä perusteilla opiskelijat aikovat valita tai ovat valinneet erikoistumisalansa? Kuinka tärkeänä he pitävät kääntäjien erikoistumista työelämän kannalta? Kuinka opiskelijat kokevat Turun yliopiston monikielisen käännösviestinnän tutkinto-ohjelman valmentavan tulevaisuuden työelämän erikoistumistarpeisiin? Onko opiskelijoiden ja jo työelämässä olevien kääntäjien näkemyksissä eroja?

Tutkimus toteutettiin kyselytutkimuksena Turun yliopiston monikielisen käännösviestinnän maisterivaiheen tutkinto-ohjelman opiskelijoille. Vastaukset analysoitiin laadullisen sisällönanalyysin avulla, ja niitä verrattiin Uusi-Kerttulan (2019) pro gradu -tutkielman tuloksiin työelämässä olevien kääntäjien suhtautumisesta erikoistumiseen. Opiskelijat pitivät erikoistumista tärkeänä ja hyödyllisenä muun muassa työllistymisen, itsensä markkinoinnin sekä työn laadun kannalta, mutta toisaalta liiallisen erikoistumisen ajateltiin rajaavan työmahdollisuuksia. Sekä opiskelijat että kääntäjät luottivat laajaan yleisosaimiseen ja tiedonhakutaitoihin, vaikka arvostivatkin erikoistumisen hyötyjä. Tärkein erikoistumiseen vaikuttaja tekijä opiskelijoilla oli oma kiinnostus, mutta työllistymistä ja palkkaustakin mietittiin paljon. Kurssivalikoima nähtiin vaihtoehtoja rajaavana tekijänä, vaikka se oli samalla työelämän tuomien mahdollisuuksien jälkeen tärkein aiottu erikoistumistapa. Yliopiston koettiin valmentavan melko hyvin työelämän tarpeisiin, ja suurin osa koki, että erikoistumiseen kannustettiin. Alan valintaan liittyi joitain huolia, kuten se, että työelämän ei uskottu tarjoavan tarpeeksi töitä halutuimmilla erikoisaloilla. Erikoisalakursseja toivottiin lisää useammilla aloilla useammassa kieliparissa, mutta resurssien rajallisuuden vuoksi opetuksessa voisi panostaa erityisesti tiedonhakutaitojen kehittämiseen.

Asiasanat: erikoisalat, erikoisalakääntäminen, erikoiskielet, erikoistuminen, tiedonhaku, kyselytutkimus, sisällönanalyysi

Sisällys

1. JOHDANTO	1
2. TEORIA	4
2.1. KÄÄNTÄJÄN ERIKOISTUMINEN	4
2.1.1. KESKEISIÄ KÄSITTEITÄ	4
2.1.2. ERIKOISALATEKSTIEN KÄÄNTÄMINEN	8
2.1.3. KÄÄNTÄJÄN KOMPETENSSIT JA ERIKOISTUMINEN	10
2.2. ERIKOISALAKÄÄNTÄMISEN OPETUS YLEISESTI JA TY:SSA	14
2.2.1. ERIKOISALAKÄÄNTÄMISEN OPETTAMINEN	15
2.2.2. TY:N MONIKIELISEN KÄÄNNÖSVIESTINNÄN TUTKINTO-OHJELMA	20
2.3. KÄÄNTÄJÄN TIEDONHAKU	22
3. AINEISTO JA METODI	26
3.1. AINEISTO	26
3.2. MENETELMÄ	28
4. ANALYYSI	31
4.1. TULOKSET	31
4.1.1. VASTAAJAPROFIILIT.....	31
4.1.2. OMAKOHTAINEN SUHDE ERIKOISTUMISEEN	33
4.1.3. OPISKELU.....	42
4.1.4. TYÖELÄMÄ	46
4.2. VERTAILU KÄÄNTÄJIEN VASTAUKSIIN	50
5. LOPUKSI	54
LÄHTEET	58

LIITTEET

LIITE 1. Kyselylomakkeen kysymykset

LIITE 2. Deutsche Kurzfassung

1. Johdanto

Kääntämiseen suhtaudutaan yleisesti hyvin kahtiajakoisesti joko niin, että kuka tahansa kaksikielinen osaa kääntää sanoja kieleltä toiselle, tai sitten niin, että kääntäjällä tulee olla vankka koulutus, kokemus ja osaaminen kielten ja kääntämisen lisäksi myös käännettävässä erikoisalassa (esim. Gile 2009: 89). Erikoisalojen kääntäminen saattaa näyttäytyä kääntämisen opiskelijoille suurena haasteena, sillä harva meistä lienee esimerkiksi lääketieteen asiantuntija jo valmiiksi. Onko erikoistuminen todella niin vaikeaa kuin miltä se helposti ainakin itsestäni kääntämisen opiskelijana vaikuttaa? Tämä pro gradu -tutkielma pyrkii selvittämään kääntämisen opiskelijoiden suhtautumista kääntäjien erikoistumiseen.

Tutkimus toteutettiin kyselynä Turun yliopiston monikielisen käänösviestinnän maisterivaiheen tutkinto-ohjelman kaikkien kielten eli englannin, espanjan, italian, ranskan ja saksan kääntämisen opiskelijoille. Vastaukset analysoitiin sisällönanalyysin avulla. Tutkimuksen tavoitteena on tarjota tietoa opiskelijoiden tarpeista opetuksen ja tutkinto-ohjelmien kehittämistä varten sekä selvittää opiskelijoiden ajatuksia erikoistumisesta ja käsitteitä työelämän tarpeista. Opiskelijalukijoille työni tarjoaa toivottavasti hyödyllistä tietoa erikoistumisnäkömystä, kun he vielä pohtivat omaa erikoistumisalaansa.

Tutkimuskysymyksiäni ovat: Kuinka ja millä perusteilla opiskelijat aikovat valita tai ovat valinneet erikoistumisalansa? Kuinka tärkeänä he pitävät kääntäjien erikoistumista työelämän kannalta? Kuinka opiskelijat kokevat Turun yliopiston monikielisen käänösviestinnän tutkinto-ohjelman valmentavan tulevaisuuden työelämän erikoistumistarpeisiin? Onko opiskelijoiden ja jo työelämässä olevien kääntäjien näkemyksissä eroja?

Viimeiseen tutkimuskysymykseen vastaan vertaamalla saamiani tuloksia Linda Uusi-Kerttulan (2019) pro gradun *Erikoistumisella ekspertiksi vai tiedonhaulla taitajaksi?* tutkimustuloksiin. Uusi-Kerttula käsittelee gradussaan jo valmistuneiden ja työelämässä olevien kääntäjien ajatuksia erikoistumisesta ja erikoisalan valinnan tarpeesta. Omassa gradussani käsittelen samaa aihetta opiskelijoiden näkökulmasta, joten on mielenkiintoista verrata, kuinka opiskelijoiden käsitykset ja tavoitteet vastaavat jo valmistuneiden kääntäjien käsityksiä ja tavoitteita.

Hypoteesini ovat seuraavat: Osa opiskelijoista on varmaankin sen verran varhaisessa vaiheessa opinnoissaan, ettei ole vielä tehnyt suurempia päätöksiä erikoistumisesta. Kaikilla

opiskelijoilla lienee kuitenkin jonkinasteisia näkemyksiä kääntäjän työelämän tarpeista, ja ne luultavasti ovat ainakin pääosin linjassa jo työelämässä olevien kääntäjien näkemysten kanssa. Myöhemmässä vaiheessa olevilla ja käännöstöitä jo ehkä tehneillä opiskelijoilla on luultavasti pidemmälle edenneitä ajatuksia aiheesta ja alat ehkä jo valittuna ja sitä varten kurssejakin käytynä tai vähintäänkin jonkinlainen suunnitelma erikoistumiselle. Viime vuosien tutkintorakenteiden kehittämisen vuoksi Turun yliopiston kääntämisen opinnoissa on nykyään suhteellisen vähän erikoistumiskursseja, niistä suurin osa on kieliparikohtaisia eikä kaikkia kursseja toteuteta joka vuosi, joten valinnanvaraa on lopulta melko rajoitetusti. Se saattaa vaikeuttaa erikoistumisalan valintaa ja työelämään valmistautumista. Tämän vuoksi uskon, että opiskelijat saattavat kokea kurssitarjonnan sekä valmiutensa siirtyä työelämään ja vastata työelämän tarpeisiin ainakin jossakin määrin riittämättömiksi. Toisaalta Turun yliopisto on hyvin monialainen yliopisto, jossa erikoisalaosaamista on mahdollista hankkia hyvin moninaisia sivuaineita opiskelemalla. Uskon, että opiskelijat valitsevat erikoisalansa pääasiassa kurssitarjonnan sekä oman kiinnostuksen ja harrastuneisuuden perusteella sekä ehkä joissain tapauksissa aiempien opintojen tai työkokemuksen kautta. Uskon myös, että opiskelijat pitävät erikoisalaosaamista erittäin hyödyllisenä työllistymisen kannalta.

Tämä tutkielma jakautuu teoriaosioon, aineiston ja metodin kuvaukseen, tulosten analyysiin sekä yhteenvedoon. Pääluke **2. Teoria** koostuu kolmesta osasta: Luvussa **2.1. Kääntäjän erikoistuminen** selvitan aluksi erikoisaloihin liittyvää keskeistä terminologiaa eri lähteistä (mm. ISO-standardi, Katharina Reiß 1984). Tämän jälkeen pohdin erikoisalak tekstejä lyhyesti kääntämisen näkökulmasta eli kuinka niitä käännetään. Lopuksi käsitellen sitä, kuinka kääntäjät oikein erikoistuvat erityisesti Kaarina Hietasen (2005) ammatillaisen kääntämisen kompetenssimallin pohjalta. Luvussa **2.2. Erikoisalakääntämisen opetus yleisesti ja TY:ssä** esittelen ensin hieman erikoisalojen kääntämisen opetuksen yleistä teoriaa (mm. Catherine Way 2000 ja Daniel Gile 2009). Sitten esittelen Turun yliopiston monikielisen käännösviestinnän tutkinto-ohjelman erityisesti erikoisalaopintojen näkökulmasta, jotta tämän tutkimuksen lukijat saavat selemmän kuvan kyselyyni vastanneiden opiskelijoiden taustasta ja erikoistumismahdollisuuksista opinnoissaan. Luku **2.3. Kääntäjän tiedonhaku** esittelee teoriaa kääntäjän tiedonhausta luvussa 2.1. esitettyjen kompetenssimallien pohjalta. Pääluke **3. Aineisto ja metodi** koostuu kyselytutkimuksen aineiston ja menetelmän kuvauksesta. Pääluvussa **4. Analyysi** esittelen tut-

kimustulokset jaoteltuna aiheen mukaan neljään luokkaan (vastaajaprofiilit, omakohtainen suhde erikoistumiseen, opiskelu ja työelämä) ja analysoin ne sisällönanalyysin avulla, ja lopuksi vielä vertailen tulosteni soveltuvia osia Uusi-Kerttulan tutkimuksen tulosten vastaaviin osiin. Viimeiseksi luvussa **5. Lopuksi** tiivistän keskeiset tulokset ja päätelmät.

2. Teoria

Tämän tutkielman teoriaosuus jakautuu erikoisalakääntämisen, erikoisalakääntämisen opetuksen sekä kääntäjän tiedonhaun teoriaan. Alkuun on hyvä määritellä keskeisiä termejä, kuten erikoisala, tekstilaji sekä tekstityyppi. Sen jälkeen pohdin kääntäjien erikoistumista kääntäjän kompetenssien pohjalta. Tämän jälkeen kirjoitan erikoisalakääntämisen opetuksesta ensin yleisesti ja sitten tarkemmin Turun yliopiston monikielisen käännösviestinnän tutkinto-ohjelmassa, sillä tutkimukseni on toteutettu kyseisen ohjelman opiskelijoille ja on hyvä valottaa heidän taustaansa vastausten ymmärtämiseksi.

2.1. Kääntäjän erikoistuminen

Monet kääntäjät erikoistuvat johonkin alaan, kuten lakiin tai lääketieteeseen – toisaalta osa kääntäjistä on ns. yleiskääntäjiä ja kääntää yleiskielisiä sekä monen eri alan tekstejä. Erikoisalaosaamisen voi siis nähdä osana kääntäjän nykyistä työnkuvaa, toisaalta samoin myös monialaosaamisen (esim. Toivanen 2013: 53–54). Erikoistumisesta on monia hyötyjä, kuten työskentelytahdin nopeutuminen kyseisellä alalla, kun terminologia ja tekstilajit tulevat tutuiksi, ja mahdollisesti jopa paremmat työllisyysnäkymät. Kuinka tärkeää erikoisalojen hallinta lopulta on kääntäjälle, ja miten sellainen valitaan ja siihen perehdytään? Tämä luku käsittelee näitä kysymyksiä esiteltyään ensin joitain keskeisiä erikoistumiseen liittyviä käsitteitä.

2.1.1. Keskeisiä käsitteitä

Erikoisala (englanniksi *domain* tai *subject field*) määritellään ISO-standardissa (1087:2019, 3.1.4) ytimekkäästi näin: ”field of special knowledge”. Erikoisala on siis ala, joka vaatii erikoistietämystä. Standardi huomauttaa lisäksi, että erikoisalan rajat määritellään sen tarkoituksen näkökulmasta ja että jos erikoisala voidaan jakaa alaosiin, kukin alaosa muodostaa uuden erikoisalansa. **Erikoisalakääntäminen** on erikoisalatekstien kääntämistä.

ISO-standardin (ISO 1087:2019, 3.1.9) määritelmän mukaisesti **erikoiskieli** (*special language, language for special/specific purposes, LSP*) on luonnollinen kieli, jota käytetään

asiantuntijoiden väliseen viestintään heidän alansa (*domain*) sisällä ja jolle on ominaista tietynlaiset kielelliset ilmaisukeinot, joihin kuuluvat aina alakohtainen terminologia ja fraseologia ja joskus myös tyyllillisiä ja syntaktisia ominaisuuksia. Jean Delislen, Hannelore Lee-Jahnken ja Monique C. Cormierin kokoaman nelikielisen termistön (1999: 181) mukaan englannin termiä *special language* käytetään kuitenkin eri yhteydessä kuin termiä kuin *language for special purposes (LSP)*: jälkimmäinen liittyy termikokoelman mukaan pelkästään erikoiskielen opetukseen vieraana kielenä, esimerkkinä saksan liiketoiminnan kieli. Muuten heidän määritelmänsä vastaa ISO-standardin määritelmää. Esimerkkeinä erikoiskieliksi he mainitsevat tieteen kielet, kuten biologian ja fysiikan, teknologian kielet, kuten sähkötekniikan, ammattien kielet, kuten arkkitehtuurin, sekä tiettyihin yhteiskunnan toimintoihin liittyvät kielet, kuten politiikan. He huomauttavat, että erikoiskielen erityisominaisuuksiin ei kuulu pelkästään sen alakohtainen terminologia, vaan myös funktionaaliset termit, joilla kuvataan toimintoja tai prosesseja, sekä syntaktiset ja kielipilliset ominaisuudet ja tyyllilliset konventiot. Viimeisimmästä esimerkkinä he antavat passiivin käytön välttämisen monissa teknisissä teksteissä. Synonyymiksi termille *special language* he mainitsevat sanan teknolekti (*technolekt, Technolekt*). Saksaksi (Delisle, Lee-Jahnke ja Cormier 1999: 355) erikoiskieli on *Fachsprache*, mutta ammatteihin ja yhteiskuntaan liittyviä erikoiskieliä voidaan joskus kutsua epävirallisesti myös nimillä *Jargon* tai *Sondersprache*. Roelcken (2010: 25–27) mukaan erikoiskielelle ominaiset funktionaaliset ominaisuudet ovat selkeys, ymmärrettävyys, ekonomisuus ja anonyymius. Selkeys tarkoittaa, että erikoiskielen tulee vastata mahdollisimman tarkasti erikoisalan aiheita, sisältöjä ja prosesseja. Ymmärrettävyys tarkoittaa alan tietouden virheetöntä välittämistä. Ekonomisuus viittaa kielelliseen tiivyyteen kuitenkin sisällöstä tinkimättä. Anonyymius tarkoittaa sitä, että keskitytään alan tietouden esittämiseen, ja kirjoittajan oma persoona jää taustalle. Lisäksi Roelcke toteaa, että erikoiskielellä on identiteettejä vahvistava vaikutus. Tällä hän tarkoittaa sitä, että erikoiskieli on tietyn ryhmän viestintään käytettävä kieli ja voi siten vahvistaa ryhmään kuulumisen tunnetta.

Erikoisalaa kielennetään erilaisissa teksteissä, ja erikoisalan asiantuntijat kommunikoivat keskenään erilaisten tekstien välityksellä. Erikoisalan käsitteeseen liittyy siten läheisesti tekstityypin käsite. **Tekstityyppi** (*text type, Texttyp*) on Delislen ym. termistön (1999: 187) mukaan luokka, johon teksti on tekstitypologian mukaisesti jaettu sen perusfunktion (esim. informatiiviset tekstit) tai käytännön tarkoituksen (esim. huolto-oppaat) perusteella. Tekstitypologia (*text typology, Texttypologie*, Delisle ym. 1999: 187) on tekstien

luokittelujärjestelmä niiden alan, genren, tarkoituksen tai diskurssin tyypin perusteella. Tieteen termipankin (2016: Kielitiede, s.v. tekstityyppi) määritelmä tekstityypille perustuu Egon Werlichin, 1975, esitykseen: Tekstityypissä keskeistä on sen funktio, joka on joko kuvaileva, kertova, erittelevä, perusteleva tai ohjaileva. Tämä funktio määrää tekstityypille ominaiset kielen rakenteista koostuvat piirteet, joskin piirteitä yksittäisessä tekstissä voi olla useastakin tekstityypistä. Katharina Reiß (1984: 157) taas jakaa ekvivalenssiteoriansa yhteydessä tekstityypit kolmeen pääryhmään seuraavien funktioiden mukaan: *informativ*, *expressiv* ja *operativ*. Informatiiviset tekstit nimensä mukaisesti keskittyvät informaation välittämiseen, ja niiden kääntämisessä ensisijaista on merkityksen välittäminen toiselle kielelle. Ekspressiivisten tekstien (esimerkiksi salapoliisiromaanin) kääntämisessä tärkeää on tekstin sisällön taiteellisemman puolen välittäminen. Operatiiviset tekstit (kuten lakitekstit) taas pyrkivät vaikuttamaan, ja ekvivalenssin eli vastaavuuden saavuttaminen vaatii kielen ja tekstin vaikuttavien elementtien säilyttämisen käännökässä.

Tekstityyppiä lähellä oleva käsite on **tekstilaji** (saksaksi *Textsorte*, englanniksi hieman tekstityypin käsitteeseen sekoittaen myös *text type*), joka voidaan Tieteen termipankin (2020: Kielitiede, s.v. tekstilaji) mukaan määritellä joko sen rakennetta tai toimintaa korostaen: Rakennetta korostavan määritelmän mukaan kussakin tekstilajissa on sille ominaiset eri tavoin pakolliset vaiheet, joissa on vakiintuneita järjestyksiä, ja samaan tekstilajiin kuuluvilla teksteillä on sama nimi, funktio, kohdeyleisö sekä samankaltainen rakenne ja sisältö. Toimintaa korostavan määritelmän mukaan tekstilaji on ”kielellisesti toteutunut sosiaalinen toimintatyyppi” (emt.). Saman tekstityypin tekstejä yhdistävin tekijä on siis tekstien tavoite ja tavoitteelle ominaiset piirteet; saman tekstilajin tekstit taas ovat saman tavoitteen lisäksi käytännössä hyvin samankaltaisesti rakennettu. Reiß (1984: 180–181) jakaa tekstilajit eri tekstilajien mahdollisten päällekkäisyyksien vuoksi kolmeen ryhmään: kompleksisiin, yksinkertaisiin ja täydentäviin tekstilajeihin. Romaani on tekstilaji, samoin resepti – mutta romaanissa voi esiintyä reseptejä. Esimerkissä romaani on kompleksinen tekstilaji ja resepti yksinkertainen. Täydentävä teksti voisi olla vaikkapa romaanin sisällysluettelo.

Vastaava päällekkäisyysongelma tulee vastaan, kun listaa erikoisaloja ja tekstilajeja esimerkiksi tämän pro gradun kyselytutkimusta varten – esimerkiksi kaunokirjallisuus ja kulttuuri tai audiovisuaalinen kääntäminen ja vaikkapa tiede eivät välttämättä vertaudu

suoraan keskenään samanarvoisiksi vaihtoehtoiksi vaan menevät toistensa kanssa päällekkäin. Erikoistuminen on siis toisaalta eriasteisiin tekstilajeihin (kuten ruokareseptit) erikoistumista ja toisaalta erikoiskieliin (kuten lääketiede) erikoistumista. Toisaalta esimerkiksi audiovisuaalisen kääntämisen voi nähdä tekstilajien kuten elokuvien ja pelien yläkäsitteen lisäksi myös kääntämisen metodina: eroaahan esimerkiksi videoiden tekstittäminen käytännön työtavoiltaan vaikkapa kirjojen kääntämisestä. Tässä tutkielmassa audiovisuaalinen kääntäminen nähdään enimmäkseen ensin mainitussa merkityksessä eli eräänlaisena useamman tekstilajin ylälajina.

Jos ajatellaan, että osa kääntäjistä erikoistuu ja osa pysyttelee yleiskäännöksissä, lienee tarpeen määritellä myös yleiskääntäminen. Esimerkiksi Käännöstoimisto Elävä Kieli Oy (Tikkanen 2020) vertaa verkkosivuillaan yleiskääntäjää ja erikoistunutta kääntäjää mielenkiintoisesti yleislääkäriin ja erikoislääkäriin sekä luokanopettajaan ja aineenopettajaan: Luokanopettaja tietää jonkin verran paljosta, aineenopettaja paljon omasta aineestaan. Yleislääkäri hoitaa rutiininomaiset ongelmat, erikoislääkäri tarkempaa tietämystä vaativat. ISO-standardissa **yleiskieleksi** (1087:2019, 3.1.8, englanniksi *general language*) määritellään luonnollinen kieli, jonka kielelliset ilmaisukeinot ovat riippumattomia mistään erikoisalasta. Buhlmann ja Fearn (1991: 11) tarkentavat, ettei erikoiskieli heidän mielestään ole yleiskielen (*[All]gemeinsprache*) tyyllinen variantti, vaan ennemmin sen ala- tai osakieli, jossa foneettiset, morfologiset ja leksikaaliset elementit sekä syntaktiset ja tekstuaaliset ilmiöt muodostavat funktionaalisen yksikön ja mahdollistavat viestinnän kunkin alan sisällä. **Yleiskääntäminen** olisi sitten yleiskielisten tekstien kääntämistä.

Muita erikoisaloihin ainakin jollakin tasolla liittyviä termejä ovat rekisteri, idiolekti ja sosiolekti. **Rekisteri** (eng. *register*, saks. *Register*) on termistön (Delisle ym. 1999: 172) mukaan diskurssin ominaisuus, joka huomioi puhujien suhteet, sosiokulttuurisen tason, aiheen sekä muodollisuuden ja tuttavallisuuden asteen. Rekisteri näkyy erityisesti sanastossa, joka tulisi valita tarvittavan rekisterin mukaan (esim. *restroom* vs. *toilet*), ja joskus myös kieliopissa ja syntaksissa (englannin kaksoisnegaatio tai hyperkorrektius). **Idiolekti** (*idiolect*, *Idiolekt*, Delisle ym. 1999: 143–144) on yhden ihmisen rajatun ajanjakson sisällä käyttämä kielimuoto. **Sosiolekti** (*sociolect*, *Soziolekt*, Delisle ym. 1999: 179) taas tarkoittaa kieltä, jota käytetään tietyn ryhmän välillä tietyn ajanjaksona, esimerkiksi

ammattijargon tai -kieli. Saksan *Soziolekt* jaetaan vielä erikseen alaryhmiin *Fachsprachen* ja *Gruppensprachen* (Delisle ym. 1999: 391). Kääntämisessä idiolektisiä tai sosiolektisiä elementtejä voidaan joko säilyttää tai poistaa uuden kohdeyleisön hyväksytyjen normien ja odotusten mukaisesti (Delisle ym. 1999: 179 ja 391–392). Lisäksi kääntäjä hyödyntää kääntäessään yleistä kielenulkoista tietämystään maailmasta (*situational knowledge, Ergänzung aus dem Weltwissen*, Delisle ym. 1999: 179) tekstin kirjoittajasta, kohdelukijasta, alasta ja kontekstista.

2.1.2. Erikoisalatekstien kääntäminen

Kuten edellisessä luvussa todettiin, erikoiskielelle ja erikoisalojen teksteille on ominaista alakohtainen terminologia. Terminologiaan vaikuttaa erikoistuneisuuden aste: erikoistuneemmat tekstit sisältävät enemmän ammattisanastoa kuin yleistajuisemmat erikoisalatekstit. Eri erikoisaloilla on myös erilaisia syntaktisia ja morfologisia rakenteita – esimerkiksi kemian koulukirjassa käytetään todennäköisesti yksinkertaisempaa kieltä kuin vaativimmissa alan teksteissä. Tekstilajien rakenteissakin on eroja eriasteisten erikoisalatekstien välillä, sillä esimerkiksi koulukirjoissa on vähemmän pohdintaa tuloksista tieteellisestä näkökulmasta. (Buhlmann ja Fearn 1991: 14–15.) Jos erikoisalateksti on tarkoitettu maallikoille (kuten esimerkiksi käyttöoppaat), tekstin tulee myös olla maallikolle ymmärrettävää. Reiß (1984: 137) muistuttaa, että tekstin käännöksen tarkoitus voi olla myös eri kuin alkuperäisen tekstin – jos alkuperäinen erikoisalan ammattilaisille tarkoitettu teksti halutaankin kääntää maallikoille tai vaikkapa aikuisten romaani lapsille, käännöksessä ei riitä pelkkä tekstiekvivalenssi, vaan se tulee kääntää uudelle kohderyhmälleen ymmärrettävään muotoon.

Kohderyhmien vaikutusta tekstien piirteisiin kuvaa Göpferich vuonna 1995 ilmestyneessä väitöskirjassaan, jossa hän esittää tekstilajien typologian luonnontieteiden ja tekniikan tekstilajeille. Annikki Liimatainen (2008: 82–90) kuvaa tätä typologiaa omassa ekologian ja ympäristöalan erikoiskieltä, terminologiaa ja muita ominaispiirteitä kartoittavassa väitöskirjassaan seuraavasti: Tekstilajit eroavat toisistaan muun muassa erikoistumisen asteen ja tarkoitettujen kohderyhmien mukaan ja voidaan jakaa viiteen eri tasoon. Ensimmäisellä tasolla on neljä viestinnälliseltä funktioltaan toisistaan eroavaa ammattikielistä tekstityyppiä: juristis-normatiiviset tekstit, alan edistämiseen ja kehittämiseen tähtäävät tekstit, didaktis-instruktiiviset tekstit sekä tietoa yhteenvedävät tekstit. Vaikka

esimerkiksi juristis-normatiiviset tekstit sekä tietoa yhteenvedävät tekstit molemmat ovat funktioltaan ensisijaisesti tietoa välittäviä tekstejä, jälkimmäisen ryhmän tekstit ovat kuitenkin vähemmän erikoistuneita ja tarkoitettu suuremmalle joukolle vastaanottajia, sillä ne kokoavat yhteen esimerkiksi juuri ensiksi mainitun ryhmän teksteistä saatavaa tietoa. Toisella tasolla didaktis-instruktiiviset tekstit voidaan jakaa niiden teoria- tai käytäntösuuntautuneisuuden mukaan kahteen ryhmään, teoreettista tietoa välittäviin sekä ihmisen ja tekniikan vuorovaikutukseen orientoituneisiin teksteihin. Ensimmäisen ryhmän tekstejä voivat olla esimerkiksi oppikirjat, jälkimmäisiä taas käyttöohjeet. Kolmannella tasolla tekstit jaetaan sen mukaan, miten informaatio esitetään. Alan edistämiseen ja kehittämiseen tähtäävät tekstit jaetaan tässä tasossa faktaorientoituneisiin teksteihin, esim. tutkimusraportit, ja tiettyä julkaisufoorumia varten valmisteltuihin teksteihin, esim. tieteellisen aikakauslehden artikkelit. Teoreettista tietoa välittävät tekstit jaetaan memoteknisesti organisoituihin teksteihin, esim. oppikirjat, ja mielenkiintoa herättäviin teksteihin, esim. tietokirjat. Tietoa yhteenvedävät tekstit taas jaetaan kolmannessa tasossa ensyklopediamaisiin teksteihin, esim. sanastot, ja lauserakenteeltaan fragmentaarisiin teksteihin, esim. taulukkokirjat. Neljännellä tasolla tekstit jaetaan primaarisiin tekstilajeihin niiden primaarin funktion mukaan. Esimerkiksi funktioltaan juristis-normatiivisten tekstien tekstilajeja voivat olla standardi ja patenti; muiden funktioiden primaarisia tekstilajeja on jo lueteltu aiemmin – esim. oppikirjat, käyttöohjeet ja tutkimusraportit. Sekundaarisia tekstilajeja voivat olla arvostelut ja tiivistelmät, jotka tiivistävät, valikoivat ja arvioivat primaaristen tekstilajien tekstejä.

Reißen (1984: 184–185) mukaan eri tekstilajien erot näkyvät erityisesti kielen ja tekstin tasolla: sanastossa, kieliopissa, fraseologiassa, tekstin jäsennyksessä, rakenteessa ja muodon malleissa (esim. limerikin riimi- ja rytmisäännöt) ja jopa välimerkkien käytössä. Reiß sanoo kuitenkin, että kääntämisessä ja käännösratkaisujen valinnassa eri tekstilajien konventioita tärkeämpiä ovat tekstin typologiset seikat. Toisin sanoen tavoiteltu lukijoiden reaktio tekstiin on tärkeämpää kuin se, mihin tekstilajiin teksti kuuluu. Tässä hän korostaa kääntäjän luovuutta, vaikka kielenkäytön ja tekstinmuotoilun konventioitakaan ei sovi täysin unohtaa. Kääntäjän tulee Reißin (1984: 193) mukaan valita lähtökulttuurin tekstilajikonventioiden säilyttämisen ja kohdekulttuurin erilaisten konventioiden mukaan menemisen välillä. Reiß (1984: 198) pohtii myös tekstin muokkaamista: informatiivisten tekstien kääntämisessä tärkeää on toki saman sisällön välittäminen; toisaalta sisältö on olemassa aina suhteessa kulttuurikohtaiseen taustatietoon. Asiakirjamaiset tekstit pysyvät

hänen mukaansa muuttumattomampina kuin muut tekstit. Esimerkiksi auktorisoidussa kääntämisessä kääntäjällä ei juuri ole taiteellisia vapauksia, vaan dokumentin on vastattava mahdollisimman tarkkaan alkuperäistä.

Reißen (1984: 205–216) mukaan kääntäjän tulee selvittää käännettävän tekstin status voidakseen päättää, millainen status käännökseksi tulisi kohdekulttuurissaan olla. Tekstin status riippuu sen kirjoittajan aikomasta funktiosta ja siten sen tekstityypistä: informatiivisesta, ekspressiivisestä tai operatiivisesta. Tekstityypin määrittäminen ei ole aina selvää ja yksinkertaista, sillä tekstillä voi olla toissijaisia tarkoituksia. Esimerkkinä tästä Reiß antaa satiirisen romaanin, jonka tarkoituksena voi olla sekä taiteellinen ilmaisu että lukijaan vaikuttaminen. Tekstityypin määrittämisessä auttaa kääntäjän tietämys maailmasta (*Weltkenntnis*), tieto teksteistä (*Textwissen*), esimerkiksi tekstilajista, kielelliset tunto-merkit, kuten tietyille teksteille tyypilliset fraasit ja sanat, ja tieto tekstin viestinnällisestä käyttötarkoituksesta. Kolmen pääfunktion ja niiden sekoitusten lisäksi Reiß nimeää vielä yhden, multimediaalisen tekstityypin, jossa voivat sekoittua tekstin lisäksi muut kielen mediat, kuten eleet tulkkauksessa tai puhuttu kieli ja musiikki audiovisuaalisessa kääntämisessä. Tämä neljäs tyyppi tosin liittyy kolmeen päätyyppiin, sillä multimediaalisten tekstien funktio voi edelleen olla mitä vain kolmesta päätyypistä. Reiß sanoo, että tekstilajin määrittäminen ei riitä käännostrategioiden valinnassa, ja korostaa tekstityypin määrittämisen tärkeyttä. Kuinka sananasaisesti tai vapaasti kääntäjän tulee kääntää, riippuu tekstilajin lisäksi tekstityypistä sekä käännoksen käyttötarkoituksesta.

2.1.3. Kääntäjän kompetenssit ja erikoistuminen

Tässä luvussa kääntäjän erikoisalaosaaminen esitetään yhtenä kääntäjän ammattitaidon osa-alueena. Kaarina Hietanen tutki väitöskirjassaan (2005) *Virallinen kääntäjä paljon vartijana: Ammattitoiminnan ja auktorisointimenettelyn yhteensovittamisen haaste virallisen eli auktorisoidun kääntäjän ammattitaitoa ja Suomen virallisten kääntäjien auktorisointijärjestelmää sen kehittämistä varten*. Hietanen esittää väitöskirjassaan näkemyksensä ammattimaisesta kääntämisestä sekä ammattimaisen kääntämisen kompetensseista. **Ammattimaisella kääntämisellä** hän tarkoittaa palkkiota vastaan ja kuluttajansuojalain sekä tuotevastuulain alaisena tehtävää palvelua, asiantuntijatoimintaa, jota virallisessa kääntämisessä säätää vielä laki virallisesta kääntämisestä. Käännöstyö on konkreettisesta

lopputuloksestaan huolimatta henkistä palvelua. (Hietanen 2005: 113). Hyvän kääntämistavan ohjeina Hietanen mainitsee Suomen kääntäjien ja tulkkien liiton laatiman listan (SKTL 2021: Hyvä kääntämistapa), joiden kohtia SKTL edellyttää jäsentensä noudattavan:

1. Kääntäjä laatii asiakkaan tarpeita vastaavan, toimivan tekstin siten, että lähde-tekstin asiasisältö ja tyyli siirtyvät luotettavasti kohdekieleen ja -kulttuuriin.
2. Kääntäjä on vaitiolovelvollinen työssään tietoonsa tulevista, työn teettäjää, muita henkilöitä tai yhteisöjä koskevista asioista.
3. Kääntäjä ei pyri millään tavalla hyötymään taloudellisesti työssään tietoonsa tulevista asioista.
4. Kääntäjä ei toiminnallaan tahallisesti aiheuta vahinkoa ammattitovereilleen.
5. Kääntäjä pitää yllä ja kehittää ammattitaitoaan.

Eettisten periaatteiden noudattamisen lisäksi kääntäjällä tulee Hietasen (2005: 119–149) mukaan olla erityisiä koulutuksella tai kokemuksen kautta hankittavia taitoja, joita hän nimittää **ammattimaisen kääntämisen kompetensseiksi**:

- **Työkielikompetenssi** tarkoittaa ammattimaista kielitaitoa kääntäjän työvälineenä. Kääntäjällä on aina vähintään kaksi työkieltä, vieras kieli sekä äidinkieli, sekä mahdollisia apukieliä, kuten latina. Työkielet voidaan jaotella aktiiveihin ja passiiveihin työkieliin sen mukaan, käännetäänkö niihin sekä niistä päin (aktiivi) tai pelkästään niistä päin (passiivi), tai luokkiin A-, B- ja C-työkieli sen mukaan, kuinka hyvin kääntäjä hallitsee kielen.
- **Kulttuurikompetenssiin** kuuluu kyky siirtyä ajatuksellisesti työkulttuurista toiseen ja viestiä sen mukaisesti. Hietasen mukaan kääntäjän tulisi tuntea oma sekä vieras työkulttuurinsa niin hyvin, että hän osaa arvioida, milloin oman maan kansalaiset käyttäytyvät heiltä odotetun mukaisesti ja milloin sen vastaisesti; että hän osaa toimia niin, ettei asiakas joudu kantamaan odotustenvastaisen käyttäytymisen seurauksia; ja että hän kykenee tunnistamaan mahdolliset kulttuuriin liittyvät käännösongelmat ja ratkaisemaan ne toimeksiannon edellyttämällä tavalla.

- **Tekstikompetenssissa** kääntäjä sekä lukee, tulkitsee että kirjoittaa tekstiä, joka taas voidaan määritellä kielelliseksi informaatiotarjoukseksi, joka on sidottu aikaan ja paikkaan. Kääntäjän suhde tekstiin on erilainen kuin normaalilla lukijalla, sillä kääntäjä suhtautuu tekstiin ammattimaisesti päämääränään välittää sen sanoma eteenpäin siihen normaalin reagoimisen sijaan. Muita tekstiin liittyviä asioita ovat mm. tyyli ja sen välittäminen, tekstin tarkoitus (esittäminen, ilmaiseminen, vetoaminen), tekstityyppi ja käännosten kohdelukija.
- **Tiedontäydentämiskompetenssi** tarkoittaa tiedon kartuttamista, analysointia ja hyödyntämistä. Kääntäjän tulee ymmärtää mitä kääntää, toisin sanoen tuntea tekstin alaa ja hakea siitä eri välineiden, kuten sanakirjojen, avulla tietoa eli kyetä joustavasti erikoistumaan eri alan toimeksiantoja varten. Tiedonhakutaidot ja tiedon kartuttaminen ovat keskeinen osa-alue erikoisalakääntämisessä, ja käsittelemkin sitä tarkemmin luvussa 2.3.
- **Prosessinhallintakompetenssissa** käännoistyön prosessi voidaan määritellä ”harjituksi toiminnaksi, jonka avulla käännoistyön käytäntöä lähestytään säännönmukaisella ja järjestelmällisellä tavalla” (mts. 143). Prosessin yleisvaiheita ovat asiakkaan tarpeiden määrittäminen, ongelmien tunnistaminen sekä työn suunnittelu, toimeenpano ja arviointi. Käännoisprosessiin kuuluu ongelmanratkaisu- ja kirjoittamisprosessit sekä erityisesti oppimisprosessi, sillä kääntäjä joutuu opettelemaan työskennellessään asioita, kuten erikoisalan asiantuntemusta. Hietanen luettelee seuraavat käännoisprosessin vaiheet: motivoituminen, orientoituminen (johon sisältyy neuvottelemine, toimeksianto, sopimine, skopoksen rakentamine), sisäistamine (lähdemateriaalin analyysi, tiedon kartuttamine ja varmistamine), ulkoistamine (kohdetekstin laatimine, varmistamine ja toimittamine asiakkaalle, laskutus) sekä arviointi ja kontrolli (palautteen antamine ja vastaanottamine, toiminnan uudelleenarviointi). Vaiheita ei voi aina helposti erottaa toisistaan todellisessa työssä, mutta niiden sisäistamine ja automatisoituminen kehittää kääntäjän ammattitaitoa.

Lisäksi ammattimaiseen kääntämiseen kuuluu Hietasen (2005: 149–150) mukaan kääntämälle sopiva tekstityöympäristö. Se on muuttunut ja muuttuu alinomaa, mutta nykyään yleiseen ympäristöön ajatellaan kuuluvan käännoisyhteisöt kuten käännoistoimistot ja kansainväliset verkot, käännoisstudio, kääntäjän työasema ja tietokone, maailmanlaajuiset

verkostot sekä käännösteknologia. Erityisesti käännösteknologian kehittyminen muokkaa kääntäjän ympäristöä ja toimintaa jatkuvasti.

Kompetenssimalleja on toki useita muitakin, onhan kääntäjän ammattitaidon kehittyminen keskeinen aihe esimerkiksi kääntäjien koulutuksessa. Esimerkiksi Minna Kumpulainen (2016) tutki väitöskirjassaan *Learning translation: An empirical study into the acquisition of interlingual text production skills* kääntäjäopiskelijoiden kääntämistaidon karttumista ja pohti kääntämiskompetenssia kääntämisen oppijan näkökulmasta. Kumpulainen esitti tutkimuksensa yhteydessä tilanneperusteisen kompetenssimallin, jossa keskeisimpänä nähdään kääntämisen kielelliset taidot eli kieltenväliset tekstintuottamistaidot, joita muut tiedot ja taidot palvelevat. **Kääntämiskompetenssin** Kumpulainen (2016: 4) määrittelee kyvyksi tuottaa kohdetekstiä erikielisen tekstin pohjalta niin, että kohdeteksti vastaa tilanteellisia tarpeita.

Kumpulainen (2016: 21–30) esittelee väitöskirjassaan muita tunnettuja kompetenssimalleja, kuten PACTE-tutkimusryhmän ja Grazin yliopiston TransCompin mallit. PACTE-malli kuvaa ammattikäntäjältä vaadittavaa tietämystä, johon sisältyy erilaisia toisiinsa vaikuttavia ja toisiaan tukevia alakompetensseja: strateginen, kaksikielinen, ekstralingvistinen, instrumentaalinen ja käännöstiedon kompetenssi sekä joitain psyko-fysiologisia komponentteja, kuten muisti ja motivaatio. TransComp-projektissa tutkittiin Grazin yliopiston kääntämisen opiskelijoita kolmen vuoden ajan ja verrattiin heidän käännöksiään ja kääntämistään ammattilaiskääntäjien vastaaviin ja muodostettiin tulosten pohjalta kompetenssimalli. Tässä, kuten PACTE-mallissakin, keskiössä on strateginen kompetenssi. Siihen TransCompin mallin mukaan vaikuttaa motivaatio, joka määrittää muiden alakompetenssien väliset hierarkiat ja joka luo kääntäjälle eräänlaisen päätöksiä ohjaavan makrostrategian. Muita kompetensseja ovat viestinnällinen kompetenssi, erikoisalakompetenssi, käännösrutiinien aktivointikompetenssi, työkalu- ja tiedonhakukompetenssi sekä psykomotorinen kompetenssi. Kumpulainen ei kuitenkaan päätenyt soveltamaan niitä omassa tutkimuksessaan sen vuoksi, että ne perustuvat korkeimman tason kääntämiskompetenssin kuvaamiseen kompetenssin kehittymisen näkökulman sijasta.

Kumpulaisen (2016: 58) oma malli kuvaa kääntämiskompetenssin kehittymistä alkajasta ammattilaiseksi. Hänen mallissaan kääntäminen nähdään toimintana, jota tapahtuu muusakin kuin ammattimaisessa kontekstissa, ja eri käännöstilanteet vaativat erilaista kääntämiskompetenssia. Mallin mukaan kaikkiin käännöstilanteisiin vaadittava kompetenssi on

pohjimmiltaan kieltenvälisen tekstituotannon kompetenssia. Erilaisissa tilanteissa tietoa kääntämisestä, tiedonhakutaitoja, alakohtaista tietoa, tietoteknologiatietoa yms. tarvitaan kuitenkin eri määrin. Viimeksi luetellut taidot täydentävät kieltenvälistä tekstituotantoa.

Linda Uusi-Kerttula (2019) selvitti gradussaan *Kääntäjien erikoistuminen – Erikoistumisella ekspertiksi vai tiedonhaulla taitajaksi?* kääntäjien erikoistumista, kuinka jo työelämässä olevat kääntäjät suhtautuvat erikoisalakääntämiseen ja sellaisen hallinnan tarpeellisuuteen työelämässä sekä kuinka he itse ovat päätyneet omalle erikoisalalleen. Hänen kyselytutkimukseensa vastasi 25 suomalaista asiateksti- ja av-kääntäjää. Tutkimuksesta selvisi, että enemmistöllä oli jokin erikoisala, johon erikoistuttiin eniten työelämän mahdollisuuksien myötä tai omista kiinnostuksenkohteista käsin. Myös kielipari vaikutti erikoistumiseen: esimerkiksi saksasta kääntävät tekivät usein tekniikan alan tai asiatekstikäännöksiä. Erikoistumista pidettiin kilpailuvalttina, mutta vastaajat sanoivat myös, että yleisosaajiakin tarvitaan. Hyvät tiedonhakutaidot voivat korvata vähän erikoisalaosaamista, mutta suurin osa piti erikoistumista melko tärkeänä. (Uusi-Kerttula 2019: 29–39.)

Uusi-Kerttulan (2019: 50) mukaan erikoistuminen on kuitenkin monimuotoinen prosessi, joka riippuu monesta tekijästä ja johon eri kääntäjät suhtautuvat eri tavoin. Erikoistumisen voi helposti ajatella olevan hyvin tärkeää työllistymisen kannalta ja sillä olevan hyvin vähän, jos ollenkaan, haittoja – toisaalta se ei ainakaan Uusi-Kerttulan tutkimukseen vastaajien mielestä ole mikään itseisarvo, ja pahimmassa tapauksessa se voi jopa supistaa asiakaskuntaa. Hänen tutkimuksestaan käy myös ilmi, että taustatyön tekeminen ja tiedonhakutaidot ovat myös kääntäjälle erittäin tärkeitä taitoja, ja ne saattavat osittain voida kompensoida puutteita erikoisalaosaamisessa. Lisää kääntäjän tekemästä taustatyöstä ja tiedonhausta on luvussa 2.3. ja tarkemmin kääntäjien erikoistumiseen liittyvistä mielipiteistä voi lukea luvusta 4.2.

2.2. Erikoisalakääntämisen opetus yleisesti ja TY:ssa

Kääntäminen on asiantuntija-ammatti – kääntämiseen, ainakaan sen hyvin tekemiseen, ei riitä pelkkä kielitaito kahdesta kielestä. Ammattilaisella on ainakin riittävästi kokemusta ja nykyään usein myös yliopistotutkinto kääntämisestä sekä usein vielä jonkin erikoisalan osaamista, sillä harva kääntäjä tehnee pelkästään yleiskäännöksiä. Kuinka erikoisalojen kääntämistä sitten opetetaan kääntäjänkoulutuksessa ja opetetaanko sitä? Tässä luvussa

esitellään erikoisalakääntämisen opetusta ensin yleisellä tasolla ja sitten tarkemmin Turun yliopiston kieli- ja käännöstieteiden laitoksen monikielisen käännösviestinnän maisterivaiheen tutkinto-ohjelmassa.

2.2.1. Erikoisalakääntämisen opettaminen

Vaikka englanti onkin monen erikoisalan yleisimpiä ja tärkeimpiä kieliä, myös muita kieliä tarvitaan sekä maiden sisäisessä että välisessä erikoisalaviestinnässä. Kansainvälinen erikoisalaviestintä on siis monikielistä ja tarvitsee käännöksiä ja kääntäjiä. Roelcken (2010: 150–155) mukaan erikoisalakääntäjän tulee hallita lähde- ja kohdekielet sekä yleisesti että erikoiskielessä ja lisäksi vielä erikoisala ylipäättään. Näitä kompetensseja tulee hänen mukaansa opettaa kääntäjäopiskelijoille, mikä tarkoittaa, että kääntäjien koulutukseen tulisi sisältyä yleisen kielitaidon, erikoisalakielitaidon sekä erikoisalan opetusta. Roelcke toteaa, että on kuitenkin suhteellisen harvinaista, että kääntäjä käy sekä kääntämisen että kääntämänsä erikoisalan koulutuksen. Yleensä kääntäjän koulutus tarkoittaa-kin käännöstieteellistä koulutusta, johon usein kuuluu opintoja erikoisalassa ja sen kielessä. Käännöskoulutuksen sisältämä erikoisalaopetus on tosin saanut jonkin verran kritiikkiä sen vähäisyydestä tai puutteellisuudesta (Lahikainen 2019: 84).

On olemassa toki sellaisiakin kääntäjiä, jotka suorittavat tutkinnon erikoisalassa ja mahdollisesti päälle vielä käännösalan tutkinnon. Esimerkiksi Marja Korpion (2007: 37) pro gradu -tutkimuksessa, jossa selvitettiin vieraalle kielelle kääntämisen yleisyyttä SKTL:n asiatekstijaoston kääntäjien työssä, selvisi, että jopa lähes puolet eli 48 % yhteensä 97 vastaajasta oli suorittanut jonkin muun kuin käännöstieteeseen liittyvän tutkinnon. Käännöstieteestä valmistuneita oli vain 31 % vastaajista, diplomikielenkääntäjiä 12 %. Muita tutkintoja oli eri aloilla humanistisissa tieteissä, kuten filologiassa tai suomen kielessä, sekä mm. kauppatieteissä, insinööritieteissä, teologiassa, hammaslääketieteessä ja valtiotieteessä. Osalla vastaajista oli keskiasteen tutkinto tai jokin muu tutkinto (13 %), kuten ravintolakokkin tutkinto. Jotkut kääntäjät taas suorittavat useita tutkintoja ja erikoistuvat sitä kautta. Esimerkiksi Korpio (2007: 31) itse toimi ensin 20 vuotta insinöörinä paperiteollisuudessa ennen siirtymistään käännösosalalle. Seuraavaksi esittelen joitain tutkimuksia erikoisalojen kääntämisen opettamisesta Suomessa ja muualla ja erityisesti siitä, mikä on osoittautunut niiden opetuksessa toimivaksi.

Uusi-Kerttula (2019: 35–45) tutki gradussaan suomalaisia kääntäjiä ja tarkasteli muun muassa sitä, pitäisikö kääntäjien mielestä kääntäjäkoulutuksen sisältää erikoisalan opintoja. Selvä enemmistö hänen kyselyynsä vastanneista kääntäjistä oli sitä mieltä, että pitäisi. Suurin osa oli myös hankkinut erikoisalaosaamista opintojensa aikana. Vastaukset jakautuivat tasan, kun kysyttiin, pitäisikö erikoistumisen tapahtua vasta työelämässä. Suurin osa kääntäjistä ilmoitti, ettei heidän nykyinen työnantajansa vaatinut heiltä erikoisalaosaamista tai tukenut sen hankintaa. Alalla vallitseva kilpailu ei vaikuttanut suuresti vastaajien erikoistumiseen. Uusi-Kerttulan (2019: 52) mielestä olisi tärkeää, että koulutuksessa tulisi auttaa opiskelijoita löytämään erikoisalansa sekä tiedottaa esimerkiksi eri kieliparien erikoisalaosaamisen erilaisista tarpeista, jotta opiskelijat osaavat tehdä itselleen hyödyttäviä ratkaisuja työelämän kannalta.

Catherine Way (2000: 132) Granadan yliopistosta uskoi ainakin vielä muutama vuosikymmen sitten, että opiskelijat tulisi kouluttaa sellaiselle tasolle, että he työelämään päästyään voivat syventää erikoistumistaan sillä alalla, mistä he löytävät töitä. Wayn mukaan erikoisalakääntämisen kurssien tarjonnassa tulisi huomioida sellaiset aspektit kuin työelämän tarjonta, opiskelijaprofiilit ja -odotukset, kurssin tavoitteet, alojen valinta sekä tekstitypologia.

Wayn (2000: 133–136) mukaan talouden, lain, tieteen ja teknologian aloilla on tutkimusten mukaan eniten käännostöitä. Tilanne toki elää ajan myötä ja vaihtelee paikankin mukaan – minkä tulisi myös heijastua käännostökurssien tarjonnassa. Ei välttämättä ole mielekästä tarjota kurssia esimerkiksi runojen kääntämiselle, vaikka se voisikin houkuttaa opiskelijoita, jos siitä ei ole riittävästi hyötyä käytännön työelämässä. Globaalin ja paikallisen tarjonnan lisäksi myös kieliparilla on vaikutusta: esimerkiksi englannista espanjaan päin on paljon enemmän ohjelmistojen kääntämistä kuin espanjasta englantiin. Opiskelijaprofiili tulee huomioida kurssien suunnittelussa siksi, että opiskelijoiden tausta, taso ja odotukset vaikuttavat siihen, minkä taseisia erikoisalakursseja he pystyvät seuraamaan. Granadan yliopistossa (kuten Suomenkin yliopistoissa) suurin osa opiskelijoista on humanististen tieteiden eikä käännettävien erikoisalojen opiskelijoita – joten erikoisalakurssien kannattaa johdatella alaan melko lailla alkeista ja syventää alatietämystä myöhemmin syventävillä kursseilla. Opiskelijoiden odotuksista taas näkee yleisen käsityksen siitä, että kääntäjän tulee olla erikoisalan asiantuntija voidakseen kääntää erikoisalojen tekstejä (tai Gilen (1995 ja 2009) mukaan vaihtoehtoisesti ja hieman ristiriitaisesti jotkut

uskovat pelkän kaksikielisyyden riittävän kääntäjäksi ryhtymiseen). Wayne mukaan moni opiskelija ei usko kykenevänsä kääntämään erikoisaloja, joita he eivät valmiiksi hallitse, ja tulee alalle usein aikomuksenaan kääntää proosaa. Kysymykseen siitä, tulisiko proosan kääntämistä sitten opettaa, Wayne vastaa toteamalla, että se täydentää muita kursseja ja tarjoaa opetusta varten laajan valikoiman ala-aloja proosan sisällä, kuten turismin. Opiskelijoiden tulisi Wayne mukaan kyetä erikoisalan johdantokurssin jälkeen tunnistamaan ja määrittämään alan tekstityyppejä, käyttää saatavilla olevia resursseja, kuten terminologiaa ja tietokantoja, tunnistaa ja käyttää erikoiskieliä ja -diskursseja oikein ja soveltaa yleiskääntämisen kursseilla opittuja strategioita erikoisalakääntämiseen.

Miten opetuksessa tarjottavat erikoisalot tulisi sitten valita? Wayne (2000: 136–140) mukaan jo mainitun työelämän tarjonnan lisäksi alojen valinnassa tulisi huomioida vaadittavien saatavilla olevien resurssien määrä ja opiskelijoiden osaamisen taso niissä, mitä aloja yliopisto muuten tarjoaa ja minkä alan ammattilaisia on käytettävissä esimerkiksi vierailemaan luennoilla, mihin aloihin opettajat ovat erikoistuneita, missä kielipareissa opetusta tarjotaan jne. Entä tulisiko ennemmin tarjota laaja valikoima erilaisia pikkualoja vai muutama erikoisala tarkemmin ja käsitellä useita erilaisia tekstejä tässä alassa? Wayne mukaan jälkimmäisessä vaihtoehdossa on etunsa, vaikka opiskelijat sitä herkästi vastustavatkin, sillä he ajattelevat, että heidän tulisi saada kokemusta kaikilta mahdollisilta työelämän aloilta. Muutamaan alaan keskittymällä opiskelijat kuitenkin tutustuvat suurempaan valikoimaan erilaisia tekstityyppejä ja näkevät suhteellisen lyhyen ajan sisällä kykenevänsä ymmärtämään erilaisia aiemmin heille tuntemattomia konsepteja ja käyttämällä tiedonhakutaitojaan ja ylipäätään ymmärtämään alaa paremmin. Talous- ja lakitekstien kääntämistä pidetään Wayne mukaan erityisen epäkiinnostavana. Tätä ongelmaa hän lähestyy tarjoamalla sellaisia kursseja näillä aloilla, joihin opiskelijoilla todennäköisimmin on jonkinlaista kosketuspintaa. Esimerkiksi lakitekstien kääntämisessä opiskelijoille voisi antaa etäisemmiltä tuntuvien alojen sijaan esimerkiksi siviilioikeuteen, avioliittolakiin ja perheoikeuteen liittyvien tekstien käännöksiä. Wayne ehdottaa myös, että kursseja tarjottaisiin kumpaankin kielisuuntaan, sillä kurssit täydentäisivät toisiaan opiskelijoiden kääntämiskompetenssin kehittämisessä. Lopuksi Wayne vielä suosittelee valitsemaan erikoisalakääntämisen kursseille monipuolisesti ja eri funktiota palvelevia yleisimpiä tekstityyppejä alan sisällä sekä tekemään valinnan huolellisesti, jotta tekstit auttavat saavuttamaan kurssin tavoitteet. Valintaan tulisi vaikuttaa tekstin mukanaan tuomat kääntämisongelmat ja tavoiteltava kääntämiskompetenssi. Toisaalta opiskelijat saattavat päätyä työelämässä

kääntämään jotain aivan eri alaa kuin mitä he opinnoissaan valitsivat. Kaikkia aloja on mahdollon tarjota, mutta tarjolla olevista aloista ja niiden kääntämiskurssien tuomasta kokemuksesta ja taidoista on hyötyä myöhemmin työelämässä muilla erikoisaloilla.

Marjut Alho (2011: 36–44) tutki kyselytutkimuksellaan suomalaisten yliopistojen kääntämisen opiskelijoiden näkemyksiä erikoisalojen tekstien kääntämisen opetuksesta ja siitä, mikä opetuksessa on toimivaa. Vastaajien mielestä erikoisalojen kääntämisessä lähtö- ja kohdekielen osaamisen jälkeen tärkein taito on tiedonhaku, sen jälkeen tietotekniset taidot ja tietoteknisten apuvälineiden käyttötaidot. Teoriaa ja terminologiaosaamista ei pidetty kovin tärkeinä. Opiskelijat kokivat, että opinnot kehittävät hyvin vieraan kielen hallinnan lisäksi tiedonhakutaitoja, äidinkielen taitoja, käännösteoriaosaamista ja yhteistyötaitoja ja melko huonosti erilasten apuvälineiden käyttötaitoja. Opiskelijoiden mielestä toimivaa kursseilla oli se, että opettaja valitsee käännöstoimeksiannot ja kertoo toimeksi-antotilanteen tai keksii tilanteen yhdessä opiskelijoiden kanssa. Hyvinä tai melko hyvinä käännösten läpikäymismenetelminä pidettiin opiskelijoiden käännösten läpikäyntiä yhdessä tai opiskelijoiden käännöksistä tehdyn koosteen läpikäyntiä yhdessä. Huonona pidettiin sitä, jos käännöksiä ei käyty yhdessä ollenkaan läpi vaan ne palautettiin opiskelijoille suoraan. Yhteen hyvään mallikäännökseen vertaaminen jakoi mielipiteitä. Opiskelijat yleensä kokivat siis käännösten läpikäymisen yhdessä hyödyllisenä ja opettavaisena. Alho selvitti myös, kuinka paljon opiskelijat tekevät yhteistyötä erikoisalojen tekstien käännöskursseilla: Lähes kaikki vastaajat tekivät lähes kaikilla erikoisalakääntämisen kursseillaan käännökset yksin kotona, ja tätä pidettiin toimivana menetelmänä. Aika moni piti tunnilla yhdessä tehtäviä käännösharjoituksia myös toimivina, tosin osa piti menetelmää huonona; tätä menetelmää oli kuitenkin harvakseltaan käytössä. Samoin ryhmässä tuntien ulkopuolella tehtävät käännökset jakoivat mielipiteitä. Huonona menetelmänä pidettiin yksin tunnilla tehtävää kääntämistä.

Näitä tuloksia Alho (2011: 36–44) vertasi Donald Kiralyn näkemyksiin transmissionistisesta ja sosiokonstruktivistista kääntämisen opetusmallista. Tehottomampana nähtyyn transmissionistiseen oppimiskäsitykseen kuuluu muun muassa, että opettaja ei anna käännösharjoituksille minkäänlaista toimeksiannotilannetta ja että opettaja palauttaa käännökset ilman yhteistä läpikäyntiä tai käännöksiä parhaimmillaan verrataan ”oikeaan” mallikäännökseen. Sosiokonstruktivistinen opetus taas on yhteistoiminnallista ryhmässä oppimista, jossa parhaina käännösharjoituksina pidetään autenttisia käännöstoimeksiantoja.

Suomalaisessa kääntämisen opetuksessa on Alhon mukaan piirteitä kummastakin näkemyksestä, ja opiskelijat pitivät kumpaakin osittain sopivana ja osittain sopimattomana menetelmänä. Tämä saattaa Alhon mielestä johtua siitä, että opiskelijat ovat tottuneempia transmissionistiseen opetukseen.

Daniel Gilen (2009: 96–100) mukaan kääntäjät oppivat kääntämiään erikoisaloja melko hyvinkin ilman koulutusta erikoisalassa. Tämä tarkoittaa kuitenkin syvällisen alan konseptien ymmärtämisen sijaan ennemmin alan tekstien logiikan ymmärtämistä, mikä johtaa ajan kuluessa ja kokemuksen karttuessa yhä syvempään tietoon alasta. Osa kääntäjistä kokee ymmärtävänsä kääntämäänsä erikoisalaa hyvinkin, osa taas suhtautuu pessimistisemmin ja tajuaa vain raapaisevansa pintaa. Gile uskoo, että optimistinen suhtautuminen johtaa parempaan motivaatioon ja yleiseen tyytyväisyyteen, joten erikoisalojen kääntämisen opiskelijoita tulisi rohkaista näkemään, kuinka paljon he oppivat kääntäessään erikoisalatekstiä. Gilen mukaan yleisen ymmärtämisen (*general comprehension*) opettamisen ja erikoistekstien ymmärtämisen (*comprehension of specialized texts*) opetuksen voi jakaa opetuksessa niin, että ensin opetetaan yleistä ymmärtämistä ja erikoisalaymmärtämistä vasta edistyneemmässä vaiheessa. Gilen mielestä erikoisalojen ymmärtäminen ja kääntäminen näyttää opiskelijoille vaikeampana ja heille tulee koittaa näyttää, että erikoisalojen kääntäminen on mahdollista ilman erikoisalan koulutusta. Hän itse osoittaa opiskelijoilleen esimerkin avulla, että se, mitä opiskelijat eivät ymmärrä, on usein alan erikoistermejä, mutta kielelliset rakenteet ovat silti ymmärrettäviä, ja termejäkin voi yrittää päätellä esimerkiksi kontekstista tai muista kielistä. Sen jälkeen hän tiivistää analysoinnin tuloksena opitun uuden tiedon ja kysyy opiskelijoilta, kuinka vaikeana teksti nyt näyttää – hänen kokemuksensa mukaan tämä opetustekniikka on luultavasti auttanut hänen opiskelijoitaan vähentämään stressiä, joka liittyy vastaavanlaisten erikoistekstien ymmärtämiseen. Vaikka tekniikka ei auta vielä itsessään pitkälle erikoisalatekstien ymmärtämisessä, sillä on merkittävä psykologinen vaikutus. Gilen mielestä motivaation ja rohkaisun vuoksi tärkeää on myös hioa opiskelijoiden asennetta, jotta he näkevät kaiken kääntämisen mukanaan tuoman uuden opiskelun oppimisen ilon sen sijaan, että vaikeiden tekstien kääntäminen vain tuntuu mahdottoman vaikealta tehtävältä. Gile painottaa vielä, että joskus voi riittää, että löytää termeille soveltuvat ekvivalentit kohdekielestä, sillä yleisimmin ymmärtämisen ongelmat johtuvat terminologiasta, ja sitäkin voi jonkin verran onnistua pääättelemään kontekstista tai morfologiasta. Tekstiä analysoimalla maallikkokin voi ymmärtää erikoisalan tekstiä ja oppia alasta, joskin rajoitetusti.

2.2.2. TY:n monikielisen käännösviestinnän tutkinto-ohjelma

Turun yliopistossa käännösviestintää opiskellaan kandidaatintutkinnon jälkeisessä monikielisen käännösviestinnän tutkinto-ohjelmassa. Se on 120 opintopisteen maisterin tutkinto, jota voi opiskella englannin, espanjan, italian, ranskan ja saksan kielissä. Osaamistavoitteisiin luetellaan Turun yliopiston monikielisen käännösviestinnän tutkinto-ohjelman opinto-oppaassa (2020–2022) seuraavien tietojen ja taitojen vankka osaaminen tai tunteminen:

- erikoistumiskieli sekä äidinkieli
- monikielisen viestinnän ammatit ja yrittäjäyys
- tiedonhaku ja projektinhallinta
- kieli- ja käännösteknologiset työkalut sekä
- kulttuurienvälinen viestintä.

Erikoistumiskielellä tarkoitetaan käytännössä pääainetta eli englannin, espanjan, italian, ranskan tai saksan kääntämistä ja äidinkielellä suomen kieltä. Tutkinto-ohjelman pakollisiin (yht. 90–95 op) sekä valinnaisiin (25–30 op) kursseihin kuuluu käännöstieteen teoria- ja menetelmäopintoja, monikielistä viestintää ja erikoisalakursseja, muita valinnaisia kielten yhteisiä tai muiden oppiaineiden kursseja. (Turun yliopiston opinto-opas, monikielisen käännösviestinnän tutkinto-ohjelma 2020–2022.)

Monikielisen käännösviestinnän tutkinto-ohjelma kuuluu sekä *European Master's in Translation* (EMT) että *International Network of Simulated Translation Bureaus* (INSTB) -verkostoon, joista ensin mainittu takaa laadukkaan kääntäjäkoulutuksen ja jälkimmäinen sisältää muita eurooppalaisia kääntäjäkoulutusohjelmia, joissa myös simuloidaan kääntäjäyritysten toimintaa osana opintoja. Yksi keskeinen osa tutkinto-ohjelmaa onkin sen monikieliset käännöstyöpajat I ja II, joissa opiskelijat muodostavat monikielissä ryhmissä oman käännösorganisaationsa ja toteuttavat simuloituja sekä todellisia käännöstoimeksiantoja omissa kielissään erilaisten työkalujen avulla ja kokeillen eri käännösalan rooleja. (Turun yliopiston opinto-opas, monikielisen käännösviestinnän tutkinto-ohjelma 2020–2022.) Näissä työpajoissa opiskelijat myös saavat kokemusta erilai-

sista erikoisaloista, sillä toimeksiannot ovat vaihtelevasti eri alojen tekstejä. Näin osa erikoistumisen opiskelusta on sisällytetty muihinkin kuin varsinaisiin erikoisalakääntämisen kursseihin.

Erikoistuminen tutkinto-ohjelmassa tapahtuu kuitenkin pääasiassa omien valintojen kautta valinnaisissa opinnoissa, vaikka joihinkin pakollisiin kursseihin voikin sisältyä jonkin verran erikoistumisopetusta esimerkiksi käännöstoimeksiantokurssien toimeksiantoissa. Erikoistumisalan opinnot ovat valinnaisia eri erikoisalojen kursseja, joista osa on kaikille kielille yhteisiä ja osa kielikohtaisia. Näiden kurssien tarjoamat erikoisalat sekä alojen kielikohtaisuus (Turun yliopiston opinto-opas, monikielisen käännösviestinnän tutkinto-ohjelma 2020–2022) on listattu alla olevaan taulukkoon 1.

Kielikohtaisuus	erikoisala	n
yhteiset	audiovisuaalinen kääntäminen	2
	auktorisoitu kääntäminen	2
	EU-kääntäminen	2
	tulkkaus	2
englanti	EU-kääntämisen jatkokurssit	2
espanja	lakikieli	1
italia	juridiset tekstit	1
	kauppa ja talous	1
	lääketiede	(1)
ranska	tiede	1
	teknologia	(1)
	yritysviestintä	1
	markkinointi	(1)
saksa	talous	1

Taulukko 1. Turun yliopiston monikielisen käännösviestinnän erikoisalakurssit.

Erikoisalat on lueteltu taulukossa 1 kurssitarjonnan mukaan niin, että erikoisalasta kussakin kielessä tarjottavien kurssien lukumäärä näkyy viimeisessä sarakkeessa. Osa erikoisaloista oli yhdistetty yhteiseksi kurssiksi: esimerkiksi italian kielessä kauppa ja talous

sekä lääketiede ovat yksi yhteinen kurssinsa, mikä on merkitty taulukkoon sulkeilla kyseisen kurssin jälkimmäiseksi mainitun erikoisalan kohdalle. Yhteensä erikoisaloja oli tarjolla 13, mutta suurin osa kursseista oli kielikohtaisia. On myös huomioitava, että osa kursseista oli erikoistumiskieleen päin ja osa äidinkieleen päin. (Turun yliopiston opinto-opas, monikielisen käännösviestinnän tutkinto-ohjelma 2020–2022.)

Auktorisoitua kääntämistä tarjotaan Opetushallituksen selvityksen (Konttinen 2017: 96–101) mukaan Turun yliopiston lisäksi Helsingin, Itä-Suomen ja Tampereen yliopistoissa niin, että toisena tarjottavien kielten kielipareista on aina suomi tai ruotsi. Turussa tarjottavat kielet ovat suomen lisäksi englanti, espanja, italia, ranska ja saksa. Yliopistojen tarjoaman koulutuksen käytännön toteutuksessa on varmasti joitain eroja, mutta yhteisistä linjoista on sovittu valtakunnallisesti. Auktorisoidun kääntäjän tutkinnon suorittamisesta on säädetty laissa, minkä lisäksi sitä valvoo ja hakijoita hyväksyy tai hylkää auktorisoidujen kääntäjien tutkintolautakunta. Yliopisto päättää kuitenkin itse kääntäjäkoulutuksensa sisällöistä ja toteutustavoista. Turun yliopistossa auktorisoidun kääntämisen opinnot on jaettu kahteen yhteensä kuuden opintopisteen kurssiin syventävissä opinnoissa. Edellytyksenä osallistumiselle on alempi korkeakoulututkinto tai sen osoittaminen, että on parhaillaan valmistumassa siitä. Auktorisoidun kääntämisen perusteet (2 op) -kurssista on saatava arvosanaksi vähintään 3, jotta pääsee kielikohtaiselle 4 opintopisteen käännöskurssille, joka arvioidaan asteikolla hyväksyty/hylätty. Ensimmäisellä kurssilla perehdytään asiakirjojen kääntämisen perusteisiin ja toimintatapoihin, ja jälkimmäisellä kurssilla laaditaan käännöksiä vieraasta kielestä suomeen ja käsitellään niitä.

2.3. Kääntäjän tiedonhaku

Esittelen tässä luvussa kääntäjän tiedonhakutaitoja aiemmin esittelemieni kompetenssimallien tiedonhakukompetenssien pohjalta. Kaarina Hietasen kompetenssimallissa yhtenä kääntäjän kompetensseista mainittiin tiedontäydentämiskompetenssi. Hietasen (2005: 140) mukaan kääntäjän tulee tietää, mitä sanoo käännöksessään ja miten – vaikei kääntäjä usein olekaan jokaisen kääntämänsä alan asiantuntija. Kääntäjän ei siis voi odottaa hallitsevan jokaisen toimeksiantonsa aihepiirin viestintää tai siihen tarvittavaa kieliainesta. Tässä kohtaa tärkeään rooliin nousevat kääntäjän tiedonhakutaidot, joiden avulla kääntäjä paikkaa tietovajettaan käännösprosessin tiedonkartuttamisvaiheessa. Saman to-

teaa Göpferich TransCompin kompetenssimallissaan (Kumpulainen 2016: 28): Erikoisalakompetenssi on määritelty yleiseksi sekä erikoisalakohoiseksi tiedoksi, jota vaaditaan lähdetekstin ymmärtämiseen ja kohdetekstin tuottamiseen. Erikoisalakompetenssiin kuuluu ajatus siitä, että kääntäjän tulee tunnistaa, milloin aukkoja tietämyksessä tulee paikata hakemalla lisätietoa ulkoisista lähteistä.

Kumpulaisen (2016: 62–64) kompetenssimalli korostaa käänöstilanteiden erilaisuutta ja siten alakohtaisen ja kulttuuritiedon osaamisen määrän vaihtelevuutta tilanteen mukaan: Kääntäjän ei Kumpulaisenkaan mukaan tarvitse osata kääntämäänsä erikoisalaa täysin, vaan sen verran riittää, että onnistuu tuottamaan kohdetekstin, joka täyttää tilanteen vaativat viestinnälliset tarpeet. Joskus kääntäjän tarvitsee tietää vain joitain yksityiskohtia kääntämästään erikoisalasta; joskus hänen on tarpeen ymmärtää laajempia monimutkaisia kokonaisuuksia alasta voidakseen luoda tarkoitukseen sopivan kohdetekstin. Toisin sanoen Kumpulaisen mukaan suurempi tiedon määrä sallii kääntäjän tehdä monimutkaisempia käänöstehtäviä. Tiedonhakutaidot kompensoivat tehtäväkohtaisen tiedon puutetta, mutta tämä vaatii sen, että kääntäjä tunnistaa puutteet tietämyksessään sekä näiden puutteiden määrän osatakseen etsiä sopivan verran tietoa. Kumpulaisen mukaan tiedonhaku on taito. Kääntäjä voi tukea erityyppisiä puutteitaan erilaisin tiedonhakumenetelmin: Jos kääntäjä ei ymmärrä lähdetekstiä, sanakirja on avuksi. Jos erikoisalan tuntemus on heikkoa, rinnakkaistekstit tai alan asiantuntijat voivat auttaa. Termien tarkan käytön kohdekieleessä voi tarkistaa korpuksista, joista selviää esimerkiksi termien rekisteri ja konnotaatiot. Rinnakkaisteksteistä voi tarkistaa myös erikoisalan tekstuaalisia konventioita, jos kääntäjä ei hallitse niitä täysin. Tiivistetysti tiedonhaku on Kumpulaisen mukaan taitoa käyttää saatavilla olevia työkaluja ja resursseja käänöstilanteessa.

Hietanen (2005: 140–141) esittelee tiedontäydentämiskompetenssissaan Holz-Mänttärin (1984a) tiedonhaun toimintomallin ja translatorisen tiedonhankintanäkemyksen. Holz-Mänttärin mukaan kääntäjän (translaattorin) tulee itse aktiivisesti kyetä joustavasti erikoistumaan jokaisen toimeksiantonsa tarpeiden mukaisesti, joten tarkan tiedon sijaan kääntäjä tarvitsee enemmän tiedonhankinnan metodin sovellettavaksi erilaisissa toimeksiannoissa. Holz-Mänttärin mukaan tiedonhankinta jakautuu asiatietoon (*Sachwissen*) sekä tekstintämisvälineisiin (*Vertextungsmittel*). Holz-Mänttärin toimintomalli esittää kääntäjän tiedonhaun vaiheet. Sen kolme avaintoimintoa ovat tarkistamista vaativien yk-

sikköjen kartoitus ja funktioarvon arviointi sekä päätöksen perustelu. Alla on oleva taulukko 2 on kopioitu Hietasen (2005) laatimasta taulukosta Holz-Mänttärin mallin pohjalta.

Toiminto	menettely	tulos
(erikois)alaan liittyvän tiedonhankintamateriaalin kartoittaminen	muistilistanomainen esitys kaikista mahdollisista kysymyksen tulevista tietolähteistä ja väliaikainen valinta (erikois)alan ja kääntäjän tarpeen mukaan	mahdollisesti käyttökelpoinen ja lähempään arviointiin suunniteltu tiedonhankintamateriaali
materiaalin hankinta	erilaisia hankintatapoja ja mahdollisuuksia	konkreettisesti saatavilla oleva tiedonhakumateriaali
virikkeiden vastaanotto ja kohdistaminen	vastaanottavainen ajatuksellinen koko käsiteltävän alueen tapailu mahdollisimman avoimin mielin ja valmiina tiedostamaan ja hahmottamaan	mielessä tapahtuva (erikois)alan jäsentely, yksityiskohtien keskinäisten suhteiden tiedostaminen ja tekstitettävän asia-alueosan kohdistaminen
tapauskohtaisen materiaalin organisoiminen	tekstisisällön (Tektonik) ja tekstimuodon (Textur) kartoittaminen ja kohdentaminen	tekstin luokittelu käyttökelpoiseksi joko asiatiedon tai tekstintämisvälineiden tiedonhankintaan
asiatiedon käyttöön valmistaminen	arviointi, miten tarkoituksenmukaisia lähdetekstin ja tiedonhankintatekstien asioiden ja niiden suhteiden kuvaukset ovat käännöksen päämäärää silmällä pitäen	materiaalia asioiden ja niiden koordinoitustrategioiden kuvaamiseen
tekstintämisvälineiden käyttöön valmistaminen	arviointi, miten tarkoituksenmukaisia lähdetekstin ja tiedonhankintatekstien ilmaisukeinot ovat käännöksen päämäärää silmällä pitäen	tilanteelle ja konventiolle tyypilliset ilmaisu- ja liitännäsvälineet

Taulukko 2. Holz-Mänttärin tiedonhankintamalli Hietasen (2005: 141) mukaan.

Taulukossa 2 on listattu Holz-Mänttärin ehdottamat toiminnot, joiden mukaan kääntäjä voisi tiedonhaussa edetä. Ensimmäisenä kääntäjän tulee kartoittaa alan tiedonhankintamateriaali eli mahdolliset tietolähteet, minkä jälkeen tämä materiaali hankitaan saatavuuden perusteella erilaisin keinoin. Materiaali käydään ajatuksellisesti läpi ja jäsenellään ja selvitetään keskinäisiä suhteita mielessä, ja sen jälkeen se organisoidaan ja luokitellaan asiatiedon tai tekstintämisvälineiden tiedonhankintaan sopivaksi. Asiatieto ja tekstintämisvälineet valmistellaan sitten käyttöä varten arvioimalla niiden tarkoituksenmukaisuus kussakin toimeksiannossa.

Kääntäjän tiedonhaun välineitä ovat Hietasen (2005: 141–142) mukaan sanakirjat, tietosanakirjat sekä rinnakkaistekstit, minkä lisäksi kääntäjän apuna ovat aina olleet toisten kääntäjien ja muiden asiantuntijoiden apu. Näiden lisäksi ja osittain tilalla nykyään apuna ovat monenlaiset elektroniset välineet, kuten tietopankit, sähköiset sanakirjat, korpuksat, käännösohjelmat, konekääntimet jne. Hietasen mukaan kääntäjän ammattilaisuuteen kuuluu mahdollisten tietolähteiden tuntemus ja taito löytää sopivia lähteitä nopeasti, arvioida niitä kriittisesti ja soveltaa niitä omaan työhön perustellusti.

Tiivistetysti voidaan siis sanoa, että kääntäjän ei voida olettaa hallitsevan erikoisalojaan syvällisesti, vaan pinnallisempikin osaaminen riittää, kunhan kääntäjä osaa tunnistaa puutteensa tiedoissaan ja hakea erilaisia apuvälineitä käyttäen tarvittavan määrän lisää tietoa. Kääntäjän ammattitaitoon kuuluu hallita erilaiset teknologiset apuvälineet sekä mahdollisen muun apumateriaalin, kuten rinnakkaistekstien, käyttö ja tarvittaessa konsultoida alan asiantuntijaa. Tiedonhaku on taito, jota voi kehittää, ja kokemuksen myötä siitä tulee koko ajan nopeampi ja arkipäiväisempi osa kääntäjän työtä.

3. Aineisto ja metodi

Tässä luvussa esittelen ensin tutkimukseni aineiston, sitten menetelmän. Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää Turun yliopiston kääntämisen opiskelijoiden ajatuksia erikoistumisesta ja sen tarpeellisuudesta, verrata näiden mielipiteiden eroa jo työelämässä olevien kääntäjien vastaaviin sekä kartoittaa opiskelijoiden kokemuksia yliopiston tarjoamista erikoisalakääntämisen opinnoista.

3.1. Aineisto

Tutkimukseni aineistona on käännösviestinnän opiskelijoiden vastaukset (yht. 15) erikoistumista koskevaan kyselyyni. Perusjoukoksi rajautui Turun yliopiston käännösviestinnän opiskelijat, sillä keskityn tutkielmassani juuri Turun yliopiston erikoisalaopintotarjontaan ja nimenomaan opiskelijoiden ajatuksiin aiheesta. Webropol-kysely lähetettiin linkkinä kahden kääntäjäopiskelijoilta tarkoitettuna sähköpostilistan (kaantajaopiskelijat@lists.utu.fi ja kaatis@lists.utu.fi) jäsenille. Kääntäjäopiskelijoiden listalla on monikielisen käännösviestinnän tutkinto-ohjelman opiskelijoita eli maisterivaiheen opintojen tekijöitä. Jälkimmäinen on Kääntöpiirin eli kääntämisen opiskelijoiden ainejärjestön lista, jolla taas on myös kandivaiheen opiskelijoita, jotka aikovat todennäköisesti valita maisterivaiheen opinnoissaan monikielisen käännösviestinnän tutkinto-ohjelman. Listojen jäsenistöissä on päällekkäisyyksiä, joten tutkimuksen perusjoukon tarkkaa lukumäärää ja samalla myös vastausprosenttia on vaikea määrittää. Sähköinen kysely oli ensin auki 21.9.–4.10.2020, minä aikana vastauksia tuli 12, mutta jätin linkin vielä viikoksi auki saadakseni lisää vastauksia. Vastauksia tuli lisäaikana vielä 3, joten yhteensä niitä tuli koko aikana 15.

Kysely oli sekoitus avoimia kysymyksiä, monivalintakysymyksiä ja asteikkokysymyksiä. Kyselyn tavoitteena oli selvittää, kuinka Turun yliopiston kääntämisen opiskelijat suhtautuvat erikoistumiseen ja mikä on heidän henkilökohtainen polkunsu erikoistumisessa. Tavoitteenani oli saada opiskelijoiden oma ääni kuuluviin, joten avoimia tekstikenttiä oli useita ja monivalintakysymyksiinkin pystyi halutessaan kirjoittamaan lisätietoa. Keskeisiä selvitettäviä asioita olivat:

- Kuinka ja millä perusteilla opiskelijat aikovat valita tai ovat valinneet erikoistumisalansa?
- Kuinka tärkeänä he pitävät kääntäjien erikoistumista työelämän kannalta?
- Onko opiskelijoiden ja jo työelämässä olevien kääntäjien näkemyksissä eroja?
- Kuinka hyvin opiskelijat kokevat opintojensa valmentavan työelämän erikoistumistarpeisiin?

Tutkittavia asioita ovat siis opiskelijoiden mielipiteet, käsitykset ja henkilökohtaiset ajatukset erikoistumisesta yleisesti ja suhteessa työelämän ja käänösviestinnän opintoihin, heidän mielipiteidensä suhde työelämässä olevien kääntäjien näkemyksiin (Uusi-Kerttula 2019), opiskelijoiden aikomukset tulevaisuutensa suhteen sekä heidän henkilökohtainen vastaushetken tilanteensa erikoistumiseen liittyvissä kysymyksissä.

Kyselyssä (ks. liite 1) kysymyksiä oli yhteensä 23, ja ne oli jaoteltu kahdelle sivulle. Kysymykset olivat tarkoituksella lyhyitä, jottei kyselyyn vastaaminen tuntuisi liian kuormittavalta. Vapaita tekstikenttiä oli kuitenkin useita sitä varten, että vastaajat saisivat ilmaista omat ajatuksensa omin sanoin. Kaikki muut paitsi kysymys 23 olivat pakollisia, jotta jokaiseen kysymykseen tulisi edes jokin analysoitavissa oleva vastaus. Vastaukset kerättiin täysin anonymisti eikä kyselyssä kysytty mitään sellaista, mistä vastaajan olisi voinut tunnistaa.

Alun kysymyksillä selvitettiin vastaajien taustatietoja, jotta vastauksia on helpompi analysoida ja eri vaiheessa olevien opiskelijoiden vastauksia mahdollisesti verrata keskenään. Myöhemmät kysymykset selvittävät, kuinka merkittävänä opiskelijat pitävät erikoistumista ylipäätään ja miten he arvelevat erikoistumisen vaikuttavan työelämässä. Lopussa on vapaaehtoinen tekstikenttä, johon vastaajia on ohjeistettu jättämään palautetta kyselystä tai täsmentämään jotakin aiempaa vastaustaan tai kertomaan vielä jotakin muuta, mitä erikoistumisesta tulee vielä mieleen ja minkä haluaisi vielä mainita.

Uusi-Kerttula erotteli omiin vastausvaihtoehtoihinsa seuraavat erikoisalalat: auktorisoidut käännökset, av-käännökset, elintarvikeala, EU-käännökset, kauppa ja talous, laki ja hallinto, luonnontieteet, lääketiede ja terveydenhuolto, maatalous, markkinointi- ja mainostekstit, taideala, tekniikan ala ja ohjetekstit, tietokirjallisuus sekä muu ala. Vaihtoehtoisia auktorisoidut käännökset, av-käännökset ja muu ala oli lisäksi pyydetty tarkentamaan

vastausta kommenttikenttään. (Uusi-Kerttula 2019: 30.) Oma vastausvaihtoehtoluetteloni kysymyksissä, joissa kysytään opiskelijoiden toiveita sekä aikomuksia erikoistumisen suhteen, on enimmäkseen linjassa Uusi-Kerttulan vaihtoehtoihin, jotta opiskelijoiden vastauksia voi verrata kääntäjien vastauksiin. Joitain erojakin on: Uusi-Kerttulan tutkimuksen kohderyhmää oli asiateksti- ja av-kääntäjät, mikä rajasi esimerkiksi kaunokirjallisuuden erikoisalan kokonaan pois; omaan tutkimukseeni se oli tarpeen sisällyttää. Omassa tutkimuksessani oli taidealan sijaan yleisemmin ”kulttuuri”, ja tekniikan ala ja ohjetekstit oli pelkistetyksi ”tekniikka”. Lisäksi annoin lisävaihtoehdoksi ”en halua erikoistua”, jotta sitä ei tarvitsisi kirjoittaa ”muu, mikä?” -vaihtoehdon tekstikenttään.

Yhteneväisyyksiä Uusi-Kerttulan tutkimukseen on jonkin verran vertailun helpottamiseksi: Uusi-Kerttula kysyi omassa kyselyssään jo mainittujen lisäksi mm. kuinka kääntäjän kielipari vaikuttaa kääntäjän erikoistumiseen, mitä haasteita ja etuja erikoistumiseen liittyy, ja näitä kysyn omassanikin. Kyselyni on kuitenkin räätälöity sopimaan juuri opiskelijoille, joten kyselyt eivät ole täysin yhteneväiset. Uusi-Kerttula tutki myös, olivatko kääntäjät hankkineet erikoisalaosaamista jo opintojen aikana ja kuinka se oli tapahtunut (Uusi-Kerttula 2019: 36). Tämä oli koko oman tutkimukseni pääpaino – halusin selvittää, hankkivatko tai aikovatko nykyiset opiskelijat hankkia erikoisalaosaamista opintojensa aikana, kuinka ajankohtaisena he pitävät aihetta omalle kohdalleen, miten he käytännössä sitä aikovat hankkia ja kuinka hyvin heidän mielestään heidän tutkinnossaan voi sitä opiskella.

3.2. Menetelmä

Tutkimus suoritettiin pääosin kvalitatiivisena, myös osin kvantitatiivisena kyselynä. Sarajärvi ja Tuomi (2018: luku 2.5) kutsuvat tällaista yhdistelmä tutkimusta nimellä *mixed methods research*, MMR. Sitä käytetään, kun tutkimusongelman ratkaisemiseen ei riitä pelkästään laadullinen tai pelkästään määrällinen tutkimus. Tutkittavat aiheet on purettu yhteensä 23 kysymykseen, joista numeerisia ja monivalintakysymyksiä tarkastelen tilastollisin menetelmin ja avoimia kysymyksiä sisällönanalyysin avulla. Osa kysymyksistä mittaa vastaajien mielipiteitä asteikolla yhdestä viiteen, Likertin asteikolla. Se on järjestyksasteikko, joka muodostaa jatkumon yhdestä ääripäästä toiseen ja jonka keskimäinen vaihtoehto on neutraali – Likertin asteikolla voidaan laskea keskiarvoja, hajontoja ja korrelaatioita (Vehkalahti 2019: 35–37).

Osa kysymyksistä pohjautuu Uusi-Kerttulan pro gradu -kyselyn kysymyksiin ja helpottaa siten tulosten vertailua. Samalla tämän tutkimuksen tavoitteena on kuitenkin olla myös mahdollisimman aineistolähtöinen kartoitus opiskelijoiden näkemyksistä eikä seurata liian tarkkaan käsittelyä ohjaavia ennalta asetettuja teorioita tai tutkimuskysymyksiä. Siksi tarkastelen ja luokittelen avointen kysymysten tuloksia aineistolähtöisen sisällönanalyysin avulla. Sarajärven ja Tuomen (2018: luku 4) määritelmän mukaan sisällönanalyysi on laadullisessa tutkimuksessa yleinen metodi tai väljä teoreettinen viitekehys, jonka avulla asioita voidaan tutkia aineistosta käsin eli niin, ettei analyysia lähtökohdaisesti ohjaa teoria. Sisällönanalyysillä kuvataan dokumenttien eli tutkittavan aineiston sisältö sanallisesti selkeään ja tiiviiseen muotoon, joka lisää aineiston informaatioarvoa – toisin sanoen luodaan hajanaiseen aineistoon selkeyttä, jotta siitä voidaan tehdä tulkintoja ja johtopäätöksiä. (Sarajärvi ja Tuomi 2018: luvut 4.4.1–4.4.2.)

Sarajärvi ja Tuomi (2018: luku 4.1) listaavat Timo Laineen esittämän kuvauksen pohjalta luettelon laadullisen analyysin vaiheista: Alkuun on tärkeää rajata aihe johonkin tiettyyn ilmiöön. Vaikka aineistosta löytyisikin paljon sellaista, mitä olisi kiinnostava käsitellä, yhdessä tutkimuksessa ei voi käsitellä kaikkea. Aineiston mahdollisen litteroinnin jälkeen se analysoidaan luokittelemalla taulukoihin, teemoittelemalla eli etsimällä ryhmitelystä aineistosta teemoja sekä tyypittelemällä eli ryhmittelemällä aineisto tyypeiksi, joihin tiivistyy tiettyä teemaa koskevat näkemykset tyyppiesimerkeiksi. Tämän jälkeen kirjoitetaan yhteenveto.

Aineistolähtöiseen sisällönanalyysiin kuuluu Milesin ja Hubermanin (1994, teoksessa Sarajärvi ja Tuomi 2018) mukaan kolme vaihetta: Ensin analysoitava aineisto redusoidaan eli pelkistetään niin, että siitä karsitaan pois epäolennainen tiivistämällä tai pilkkomalla. Aineistosta voidaan esimerkiksi etsiä tutkimustehtävää kuvaavia ilmaisuja ja tehdä niistä pelkistettyjä ilmauksia. Toisessa vaiheessa pelkistetty aineisto klusteroidaan eli ryhmitellään etsimällä siitä samaa ilmiötä kuvaavia käsitteitä ja ryhmittelemällä ne luokkiin, jotka nimetään luokan sisällön mukaan. Näistä alaluokista yhdistellään yläluokkia ja yläluokista pääluokkia, jotka nimetään aineistosta löydetyn ilmiön aiheen mukaan, ja lopuksi luodaan tutkimustehtävään yhteydessä oleva yhdistävä luokka. Kolmas vaihe on abstrahointi eli teoreettisten käsitteiden luominen tutkimuksen kannalta olennaiseksi valikoidun tiedon perusteella. Käsitteellistäminen on osa klusterointia, ja sen jälkeen seuraa johtopäätösten teko. Käsitteitä yhdistelemällä saadaan lopulta vastaus tutkimustehtävään.

Tämä perustuu tulkintaan ja päättelyyn. Muodostettavaa teoriaa ja johtopäätöksiä verrataan analyysin joka vaiheessa alkuperäisaineistoon. Aineistolähtöisen ja teoriaohjaavan sisällönanalyysin ero näkyy abstrahoinnissa: aineistolähtöisessä analyysissä teoreettiset käsitteet luodaan aineiston pohjalta, teoriaohjaavassa taas aiemman tiedon pohjalta. (Sarajärvi ja Tuomi 2018: luvut 4.4.3–4.4.4.)

Hyödynnän näitä menetelmiä tutkimukseni analyysissä, jonka toteutan teorialähtöisen eli johonkin valmiiseen teoriaan nojaavan analyysin sijaan aineistolähtöisesti sekä hieman teoriaohjaavasti. Toisin sanoen analyysiani ohjaavat pääasiassa tutkimuskysymykseni ja metodologiani sekä Uusi-Kerttulan pro gradun tulokset niihin vertailun mahdollistamiseksi. Etsin kyselyvastauksista pelkistettäviä ilmauksia, jotka vastaavat tutkimuskysymyksiini, ja muotoilen niistä taulukoita, jotta tuloksia on helppo ja nopea silmäillä ja etsiä niistä teemoja. Kuvaan ja analysoin tuloksia seuraavassa luvussa.

4. Analyysi

Tässä luvussa esittelen tutkimustulokset eli kyselyn vastaukset ja pohdintani niihin mahdollisesti vaikuttavista tekijöistä. Lopuksi vertaan niitä Uusi-Kerttulan tuloksiin selvittääkseni, onko opiskelijoiden ja jo työelämässä olevien kääntäjien vastauksissa eroja.

4.1. Tulokset

Kyselyyn vastanneiden 15 henkilön vastaukset esitellään tässä luvussa pääasiassa taulukoin ja jaoteltuna neljän alaluvun alle: vastaajaprofiilit (kysymykset 1–2), vastaajien henkilökohtaiseen tilanteeseen liittyvät yleiset kysymykset (4–8, 10–11, 13), opiskeluun liittyvät kysymykset (14–19) ja työelämään liittyvät kysymykset (3, 9, 12, 20–22). Viimeisen kysymyksen, vapaan sanan, käsittelen työelämäluvun lopussa.

4.1.1. Vastaajaprofiilit

Vastaajien profiilia eli opiskelun aloitusvuotta sekä pää- ja sivuaineita kysyttiin kysymyksissä 1–2. Toinen kysymyksistä koski **opiskelijoiden opintojen** aloitusvuotta Turun yliopistossa. Ilmoitetut aloitusvuodet sekä niiden lukumäärät on esitetty alla olevassa taulukossa varhaisimmasta aloitusvuodesta uusimpaan. Perässä oleva luku kertoo, kuinka monessa vastauksessa kukin vuosi mainittiin.

Aloitusvuosi	n
1997	1
2001	1
2012	1
2013	2
2016	4
2017	3
2018	2
2019	1

Taulukko 3. Aloitusvuosi Turun yliopistossa.

Aikaisin opintojen aloitusvuosi Turun yliopistossa oli 1997, myöhäisin 2019 ja yleisimmin annettu vastaus 2016. Vastaajissa oli siis eri-ikäisiä ja eri vaiheessa olevia opiskelijoita; osa on luultavasti jo loppusuoralla opinnoissaan, kun taas osa on aloittanut vasta muutama vuosi sitten. Kysymyksenasettelu tosin olisi voinut olla tarkempi, sillä esimerkiksi yksi kirjoitti vastauskenttään aloittaneensa toisessa yliopistossa 2015 ja siirtyneensä Turun yliopistoon 2018. Kysymyksessä ei tarkennettu, tarkoitettiinko sillä kandidaatin vai maisterin tutkinnon aloitusvuotta. Toinen kysymys koski opiskelijoiden erikoistumis-kieltä eli pääainetta sekä sivuaineita, jotka on lueteltu alla olevissa taulukoissa 4 ja 5.

Pääaineet	n
englanti	7
saksa	6
espanja	1
ranska	1

Taulukko 4. Pääaineet.

Sivuaineet	n
englanti	3
saksa	2
pohjoismaiset kielet	2
fonetiikka	2
yleinen kirjallisuustiede	2
ympäristötiede	2
espanja	1
ranska	1
suomalais-ugrilainen kielentutkimus	1
italia	1
liiketoimintaosaamisen opintokokonaisuus	1
viestintä	1
kieliteknologia	1
Itä-Aasian opinnot	1
unkari	1
sosiaalipolitiikka	1

Taulukko 5. Sivuaaineet.

Eri pääaineita vastanneilla oli yhteensä neljä: englantia, saksa, espanja ja ranska. Selvästi eniten vastauksia tuli siten pääaineenaan englantia ja saksa opiskelevilta. Sivuaineissa oli suurta hajontaa, sillä eri sivuaineita mainittiin jopa 16. Kaikkiaan sivuaineita vastaajilla oli 23. Niistä suurin osa oli kieliaineita tai kielitieteeseen liittyviä aineita. Annettujen vastausten perusteella voisi olettaa, että kovin moni ei ole valinnut sivuainettaan juuri erikoistuminen mielessä, vaikka toki jokainen mainituista aineista varmasti käänntöstyön tekemistä tukeekin.

4.1.2. Omakohtainen suhde erikoistumiseen

Vastaajien henkilökohtaiseen suhtautumiseen kääntäjänä erikoistumiseen sekä vastaus hetken tilanteeseen erikoisalan valinnassa lasken kysymykset 4–8, 10–11, 13, vaikka osan niistä olisi voinut luokitella esimerkiksi opiskelun alle.

Kysymyksessä **4. Mitä ajatuksia sinulla on tällä hetkellä tai nyt herää erikoistumisesta omalla kohdallasi?** sai vastata vapaasti avoimeen tekstikenttään. Kysymys oli pakollinen, joten vastauksia tuli 15. Kysymyksen tarkoitus oli herätellä ajattelemaan kyselyn aihetta ja selvittää opiskelijoiden päällimmäisiä ajatuksia aiheesta. Vastauksia voidaan ryhmitellä sen mukaan, miten vastaajat tulkitivat kysymyksen ja miten he siihen vastasivat: Osa opiskelijoista (8 vastausta) vastasi kertomalla, mihin haluaisi erikoistua tai minkä alan tekstejä kääntää tällä hetkellä. Tämä kertoo, että opiskelijat ovat selvästi pohtineet asiaa ja ainakin osalla on jo selvää, mihin he haluaisivat erikoistua. He mainitsivat muun muassa asiatekstikäntämisen, kaunokirjallisuuden, ympäristöalan ja lääketieteellisten tekstien, yritysviestinnän sekä audiovisuaalisen kääntämisen. Osassa vastauksissa (7 vastausta) pohdittiin, onko erikoistuminen tarpeellista kääntäjälle yleisesti ottaen. Näissä vastauksissa sanottiin muun muassa, että kääntäjällä olisi hyvä olla erikoisalaosaamista useammastakin eri erikoisalasta työelämää varten, mutta toisaalta muutama mielestä erikoistuminen ei ole mitenkään välttämätöntä vaikka saattaakin olla hyödyksi. Osassa vastauksissa (8 vastausta) taas pohdittiin erikoistumisen merkitystä nimenomaan omalla kohdalla ja sen herättämiä tuntemuksia. Vastauksissa näkyi muun muassa huoli siitä, ettei ole erikoistunut tarpeeksi opinnoissa. Yhdessä vastauksessa mainittiin jopa pelko ja ahdistus loppuelämän valintojen tekemisestä.

Kysymyksessä **5. Kuinka ajankohtaisena pidät erikoisalan valintaa omalla kohdalla tässä vaiheessa opintojasi?** vastattiin numeroasteikolla 1–5 sen mukaan, kuinka ajankohtaisena vastaajat pitivät erikoisalan valintaa. Vastaukset käyvät ilmi alla olevasta taulukosta 6.

	1	2	3	4	5		Yhteensä	Keskiarvo	Mediaani
Ei ollenkaan ajankohtaista	3	3	3	1	5	Hyvin ajankohtaista	15	3,13	3
	20 %	20 %	20 %	6,67 %	33,33 %				
Yhteensä	3	3	3	1	5		15	3,13	3

Taulukko 6. Erikoisalan valinnan ajankohtaisuus omalla kohdalla.

Vastaajista viisi piti erikoistumisalan valintaa hyvin ajankohtaisena ja kolme ei ollenkaan ajankohtaisena; loput vastaukset jakautuivat melko tasaisesti. Opiskelijoiden kokemus erikoisalan valinnan ajankohtaisuudesta oli siis hyvin vaihtelevaa. Vastausten hajonta vastaajien välillä johtuu varmasti ainakin osittain siitä, että vastaajat ovat eri vaiheissa opinnoissaan ja osalla on jo erikoisala valittuna ja opiskeltunakin, kun taas osa vielä suunnittelee valintojaan.

Kysymyksessä **6** kysyttiin varsinaisen **erikoistumisen ajankohtaisuutta vastaajien omalla kohdalla.** Tulokset on esitetty taulukossa 7.

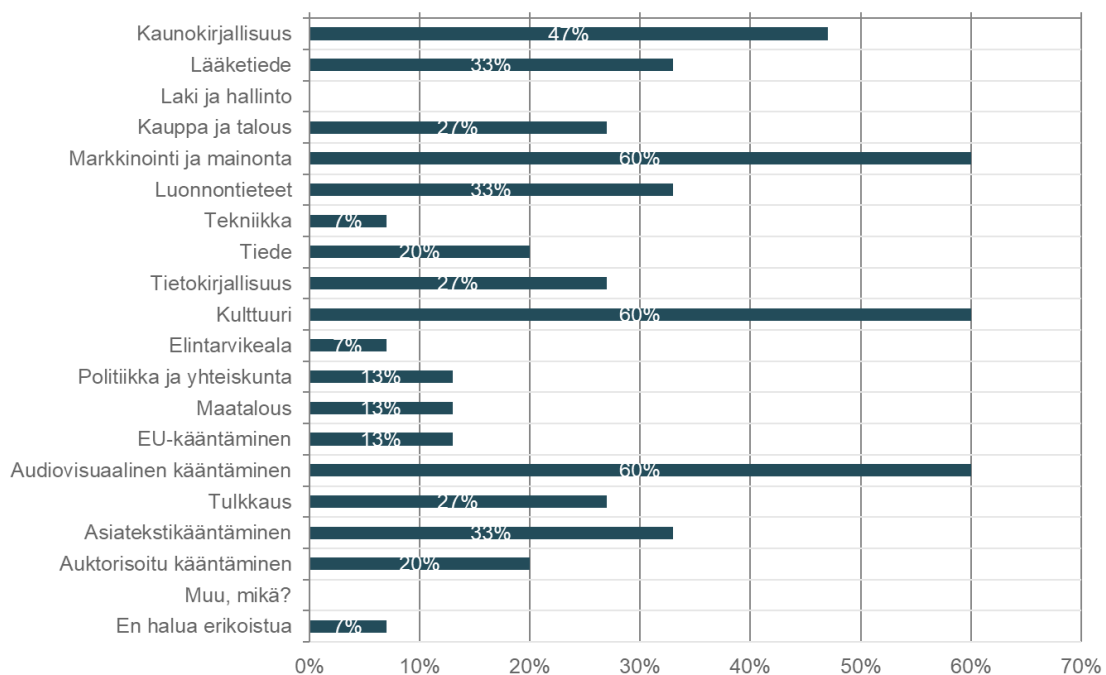
	1	2	3	4	5		Yhteensä	Keskiarvo	Mediaani
Ei ollenkaan ajankoh- taista	1	3	4	3	4	Hyvin ajankoh- taista	15	3,4	3
	6,67 %	20 %	26,66 %	20 %	26,67 %				
Yhteensä	1	3	4	3	4		15	3,4	3

Taulukko 7. Erikoistumisen ajankohtaisuus vastaajien omalla kohdalla.

Vastaukset jakautuvat melko tasaisesti jakauman keskellä, mutta ”ei ollenkaan ajankoh- taisena” erikoistumista piti vain 1 vastaaja. Hyvin ajankohtaisena erikoistumista taas piti

4 vastaajaa. Kysymyksen tarkoituksena oli siis selvittää, kokevatko opiskelijat, että varsinaisen käytännössä erikoistumisen ja erikoisalan valitsemisen ajankohtaisuuden välillä eroja: pidetäänkö esimerkiksi alan valintaa tärkeänä opintovaiheessa ja varsinaisen erikoisalaosaamisen hankkimista ajankohtaisempaan esimerkiksi vasta työelämässä. Varsinaista erikoistumista pidettiin vain hieman ajankohtaisempaan kuin erikoisalan valintaa, joten ero ei ollut merkittävä.

Käsittelen kysymykset 7 ja 8 tässä alaluvussa, vaikka ne voisi hyvin luokitella myös opiskelun sekä työelämän alle, sillä ne liittyvät myös vastaajien henkilökohtaisiin valintoihin. Niitä on myös yksinkertaisempi käsitellä yhdessä, sillä niissä oli samat vastausvaihtoehdot. Monivalintakysymyksissä 7 ja 8 vastaajat valitsivat luetelluista aloista ne, **mihin he haluaisivat erikoistua (kysymys 7)** ja **mihin he ovat jo alkaneet tai aikovat opintojensa aikana erikoistua (kysymys 8)**. Kysymyksen 7 vastaukset on kuvattu alla olevassa kuviossa 1 ja taulukossa 8.

Kuvio 1. Mihin vastaajat haluaisivat erikoistua kääntäjänä.

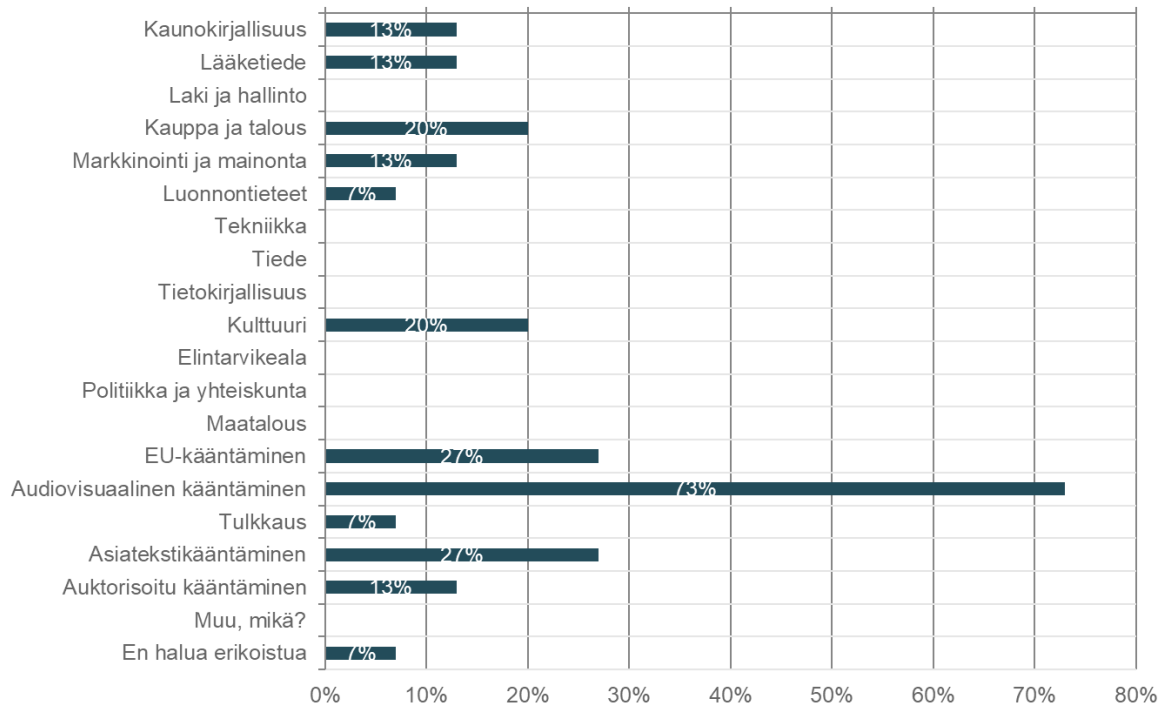

Erikoisala	n
markkinointi ja mainonta	9
audiovisuaalinen kääntäminen	9
kulttuuri	9
kaunokirjallisuus	7
luonnontieteet	5
lääketiede	5
asiatekstikäntäminen	5
tulkkaus	4
tietokirjallisuus	4
kauppa ja talous	4
tiede	3
auktorisoitu kääntäminen	3
maatalous	2
EU-kääntäminen	2
politiikka ja yhteiskunta	2
tekniikka	1
elintarvikeala	1
en halua erikoistua	1
laki ja hallinto	0
muu, mikä?	0

Taulukko 8. Mihin vastaajat haluaisivat erikoistua kääntäjänä.

Yhteensä vastauksia annettiin peräti 76. Vastauksissa erottui joitain selviä suosikkeja: Opiskelijat halusivat eniten erikoistua markkinointiin ja mainontaan, audiovisuaaliseen kääntämiseen, kulttuuriin sekä kaunokirjallisuuteen. Useita valintoja saivat myös muun muassa luonnontieteet, lääketiede sekä asiatekstikäntäminen, ja lakia ja hallintoa sekä muu, mikä? -vastausvaihtoehtoa lukuun ottamatta kaikkia aloja valittiin vähintään kerran. Lakia ja hallintoa ei valittu kertaakaan, vaikka lakitekstien kääntäminen mainittiin pariin kertaan avoimissa vastauksissa. Tämä voi johtua siitä, että lakia ja hallintoa ei ehkä pidetty kovin haluttavana alana, mutta siihen erikoistuttiin muista syistä.

Kysymyksessä 8 kysyttiin, mihin edellisen kysymyksen vaihtoehtoista vastaajat ovat jo alkaneet tai aikovat opintojensa aikana erikoistua. Edellinen kysymys koski siis kiinnostusta ja halua, tämä kysymys käytännön aikeita. Vastaukset prosentteineen käyvät ilmi kuviosta 2.

Kuvio 2. Mihin vastaajat ovat jo alkaneet tai aikovat opintojensa aikana erikoistua.

Kuviosta 2 käy ilmi, että selvästi yleisin annettu vastaus on audiovisuaalinen kääntäminen. Kukaan ei taaskaan vastannut lakia ja hallintoa eikä myöskään tekniikkaa, tiedettä, tietokirjallisuutta, elintarvikealaa, politiikkaa ja yhteiskuntaa tai maataloutta tai antanut omaa vaihtoehtoa. Ero kuvioon 1 on selvä: vastauksia annettiin ylipäätään paljon vähemmän, tällä kertaa vain 36, ja nyt harvempi ala sai osakseen kiinnostusta. Tarkemmat vastauslukumäärät ilmenevät taulukosta 9.

Erikoisala	n
audiovisuaalinen kääntäminen	11
asiatekstikäntäminen	4
EU-kääntäminen	4
kauppa ja talous	3
kulttuuri	3
lääketiede	2
auktorisoitu kääntäminen	2
kaunokirjallisuus	2
markkinointi ja mainonta	2
luonnontieteet	1
en halua erikoistua	1
tulkkaus	1
laki ja hallinto	0
tekniikka	0
tiede	0
tietokirjallisuus	0
elintarvikeala	0
politiikka ja yhteiskunta	0
maatalous	0
muu, mikä?	0

Taulukko 9. Mihin vastaajat ovat jo alkaneet tai aikovat opintojensa aikana erikoistua.

Taulukko 9 osoittaa kunkin vastausvaihtoehdon vastauslukumäärät. Eniten vastauksia saanut audiovisuaalinen kääntäminen ilmoitettiin 11 kertaa, asiatekstikäntäminen ja EU-kääntäminen neljästi; muita aloja valittiin vain muutamia kertoja tai ei ollenkaan. Kysymysten 7 ja 8 tarkoituksena oli siis selvittää, onko erikoistumiseen liittyvässä haluamisessa ja aikomisessa eroja – toisin sanoen poikkeavatko opiskelijoiden erikoistumishalut heidän käytännön erikoistumissuunnitelmistaan. Ero oli selvä: aiottuja aloja valittiin ylipäätään paljon vähemmän, peräti 40 vähemmän, kuin haluttuja aloja, ja moniin haluttuihin aloihin aiottiin erikoistua paljon vähemmän. Aloja, joita ei valittu ollenkaan, oli nyt selvästi enemmän. Edellisen kysymyksen suosituimmat alat audiovisuaalista kääntämisestä lukuun ottamatta saivat nyt vain muutamia valintoja.

Erot edellisten kysymysten vastauksissa selittynevät pääasiassa yliopiston kurssitarjonnalla. Audiovisuaalinen kääntäminen oli haluttu erikoisala, ja koska sille on kaksi yhteisesti kaikkien kielten opiskelijoille järjestettävää vuosittain järjestettävää kurssia, on ymmärrettävää, että se on suosituin jälkimmäisessäkin kysymyksessä. Audiovisuaalisen kääntäminen sekä EU-kääntäminen valittiin useammin aloiksi, joihin opiskelijat aikovat erikoistua kuin aloiksi, joihin he haluavat erikoistua. Toisaalta aloihin kuten politiikkaan ja yhteiskuntaan, tekniikkaan, maatalouteen sekä tietokirjallisuuteen ei aiottu erikoistua ollenkaan haluamisesta huolimatta, mikä saattaa vastaavasti johtua kyseisten alojen kursseiden tarjonnan puutteesta sekä opiskelijoiden käsityksestä niiden alojen heikosta tilanteesta työelämässä (ks. luku 4.1.4. Työelämä).

Kysymyksessä **10** kysyttiin, **millä perusteella vastaajat ovat valinneet tai aikovat valita erikoisalansa**. Vastaukset on lueteltu mainintojen määrän mukaisessa järjestyksessä alla olevassa taulukossa 10.

Valinnan peruste	n
kiinnostus	10
hyvä palkkaus	3
sopivuus itselle	2
alan tuttuus kasvu ympäristön takia	1
harrastus	1
mielenterveys	1
järkevyys	1
aiempi ammatti	1
aiempi tutkinto	1
yliopiston kurssitarjonta	1
töiden riittävyys	1
sattumien summa	1
onko sivuaineessa pääsykoetta	1
opettajien suositukset itselle	1

Taulukko 10. Erikoisalan valinnan perusteet.

Taulukosta 10 käy ilmi, että erilaisia vastauksia annettiin 14, mutta selvästi useimmin annettu syy 10 vastauksella oli oma kiinnostus. Toiseksi yleisin syy oli palkkaus ja kolmanneksi yleisin sopivuus itselle ja omalle luonteelle, vaikkakin niitä annettiin syiksi vain muutamia kertoja. Muita yksittäisesti mainittuja syitä olivat mm. harrastus, töiden riittävyys, kurssitarjonta sekä aiempi ammatti tai tutkinto. Vastausten perusteella ”pehmeät” syyt eli henkilökohtainen kiinnostus ja luonteeseen sopivuus olivat painavampia syitä kuin ”kovemmat” syyt eli kannattavuus työmarkkinoilla tai käytännön erikoistumismahdollisuudet. Toisaalta osa piti palkkausta kuitenkin tärkeänä.

Kysymyksessä 11 kysyttiin, **liittykö erikoisalan valintaan vastaajalle haasteita, ja jos kyllä, millaisia**. Alla olevassa taulukossa 11 on listattu annetut syyt sekä kuinka monesti mikäkin syy vastauksissa annettiin.

On haasteita, syyt	n	ei haasteita, syyt	n
kilpailu	2	ei annettua syytä	3
haastava työtilanne	2	ei enää tässä vaiheessa opintoja	2
huono opintotarjonta	2	ei ehkä aio kääntäjäksi	1
mielekkään alan löytäminen	2		
tiedonhakutaitojen kehittäminen	1		
oikean valinnan tekeminen	1		
erikoistumisen ajoittaminen	1		
vaikea pääsy alalle	1		
huono palkkataso	1		
jaksaminen	1		
järkevyys ja kannattavuus	1		
haastava erikoissanasto	1		

Taulukko 11. Haasteet erikoisalan valinnassa.

Eri syitä sille, miksi erikoisalan valintaan liittyy haasteita, annettiin 12. Haasteina pidettiin mm. työelämän haasteita, kuten kilpailua, haastavaa työtilannetta, vaikeaa pääsyä alalle sekä huonoa palkkatasoa, ja toisaalta henkilökohtaisia haasteita kuten mielekkään alan löytämistä, erikoistumisen ajankohdan valintaa ja omaa jaksamista sekä lisäksi opintotarjonnan tuomia haasteita. Kuusi vastaajaa vastasi, ettei erikoisalan valintaan liity

haasteita. Näistä kolme ei antanut syytä, kaksi sanoi, ettei kysymys ollut enää ajankohtainen tässä opintojen vaiheessa, ja yksi sanoi, ettei ehkä aio työskennellä kääntäjänä ollenkaan.

Kysymyksessä 13 kysyttiin, **kuinka vastaajat aikovat käytännössä erikoistua**. Kysymyksessä annettiin 14 vastausvaihtoehtoa, joista sai valita useamman. Alla olevassa taulukossa 12 on lueteltu annetut vastaukset (yhteensä 66) suosituimmuusjärjestyksessä.

Erikoistumistapa	n
tuleva työkokemus	11
kääntäjäopiskelijoille tarkoitetut erikoisalakurssit	10
itsenäinen perehtyminen	9
sivuaine(et)	8
aiemmat opinnot	7
harrastukset ja muu työn ja opintojen ulkopuolinen osaaminen	7
aiempi työkokemus	4
työharjoittelu	3
pro gradun teeman kautta	2
yliopiston ulkopuoliset kurssit ja koulutus, mikä?	2
yksittäiset kurssit toisista oppiaineista	1
en aio erikoistua	1
en tiedä vielä	1
muu, mikä?	0

Taulukko 12. Erikoistumistapa.

Kaikkia valmiiksi annettuja vastausvaihtoehtoja valittiin vähintään kerran. Yleisimmät olivat kuitenkin tuleva työkokemus, kääntäjäopiskelijoille tarkoitetut erikoisalakurssit, itsenäinen perehtyminen, sivuaineet, aiemmat opinnot sekä harrastukset ja muu työn ja opintojen ulkopuolinen osaaminen. Opintojen tarjontaa ainakin aiotaan siis käyttää hyödyksi erikoistumisessa pääasiassa kääntäjäopiskelijoille tarkoitettujen erikoisalakurssien muodossa mutta myös sivuaineilla ja muilla yksittäisillä kursseilla. Opintojen lisäksi

opiskelijat vaikuttavat luottavan voivansa erikoistua tulevan työn kautta sekä itsenäisesti perehtymällä. Kukaan ei antanut omaa vaihtoehtoa.

4.1.3. Opiskelu

Opiskeluun tai tämänhetkiseen tilanteeseen opiskelijana liittyviä kysymyksiä olivat kysymykset 14–19. Avoimessa kysymyksessä **14** kysyttiin, **mitä Turun yliopiston kieli- ja käännöstieteiden laitoksen tarjoamia erikoisalakursseja vastaajat ovat jo käyneet tai aikovat käydä**. Vastaukset on lueteltu alla olevassa taulukossa 13 suosituimmuusjärjestyksessä.

Erikoisalakurssi	n
audiovisuaalinen kääntäminen	10
EU-kääntäminen	5
kauppa/talous	3
kieli- ja käännösteknologia	2
tulkkaus	2
laki	2
konekääntäminen	1
lääketiede	1
auktorisoitu kääntäminen	1
tekniikka	1
ei mitään	1

Taulukko 13. Käydyt erikoisalakurssit.

Opiskelijat ilmoittivat aikovansa käydä tai käyneensä kaikkein useimmin audiovisuaalisen kääntämisen kurssit ja toiseksi useimmin EU-kääntämisen kurssit. Nämä selittynevät sillä, että kyseiset kurssit ovat pysyviä ja tarkoitettu kaikkien kielten opiskelijoille. Muita vaihtoehtoja annettiin luultavasti vähemmän siksi, koska niitä tarjotaan pääasiassa vain tietyissä kielipareissa.

Kysymyksessä **15** kysyttiin, **onko kääntäjäopiskelijoille tarkoitettuja erikoisalakursseja riittävästi tarjolla Turun yliopiston kieli- ja käännöstieteiden laitoksella**. Kysymykseen vastattiin numerolla 1–5 niin, että 1 oli ”ei ollenkaan riittävästi” ja 5 ”täysin riittävästi”. Annetut vastaukset näkyvät alla olevassa taulukossa 14.

	1	2	3	4	5		Yhteensä	Keskiarvo	Mediaani
Ei ollenkaan riittävästi	4	5	2	4	0	Täysin riittävästi	15	2,4	2
	26,67 %	33,33 %	13,33 %	26,67 %	0 %				
Yhteensä	4	5	2	4	0		15	2,4	2

Taulukko 14. Erikoisalakurssien riittävyys Turun yliopistossa.

Kukaan ei ollut sitä mieltä, että erikoisalakursseja on tarjolla täysin riittävästi, mutta muiden vastauksissa oli jonkin verran hajontaa. Vastaukset kuitenkin painottuvat ”ei ollenkaan riittävästi” -pään keskiarvolla 2,4.

Kysymyksessä **16** kysyttiin, **mitä ja millaisia erikoistumiseen liittyviä kursseja opiskelijat toivoisivat olevan tarjolla**. Vastaukset on lueteltu seuraavassa taulukossa 15.

Toivotut kurssit	n
lääketiede	6
mainonta ja markkinointi	3
luonnontiede	1
kirjallisuus	1
tiedonhaku	1
talous	1
viestintä	1
luova kääntäminen	1
EU-kääntäminen	1
erikoissanasto	1
laki ja hallinto	1
asiatekstit	1

Taulukko 15. Toivotut erikoisalakurssit.

Taulukosta 15 näkee, että selvästi eniten toivottiin lääketieteen erikoisalakursseja, seuraavaksi eniten mainontaan ja markkinointiin liittyviä kursseja. Kuusi vastaajaa ei vastannut suoraan kysymykseen vaan sanoi, ettei osaa vastata, tai kommentoi erikoisalakursseja muuten. Yksi vastaaja kertoi, ettei kursseja ole hänen kielellään (espanjassa) tarjolla tarpeeksi, mutta lakikielikurssista oli hyötyä työelämän kannalta, ja että lääketieteen kursseja ei järjestetty vähäisen osallistujamäärän vuoksi. Yksi vastaaja toivoi erikoisalakursseja aloilla, joilla on kysyntää ja harmitteli, että suurin osa olemassa olevista erikoisalakursseista järjestetään vain tietyissä kielipareissa. Yksi vastaaja sanoi, että on hyvä, että kursseja on, mutta niiden määrä on pieni suhteessa työelämän erikoisalojen määrään. Yksi toivoi, että kurssit olisi selkeästi nimetty ja määritelty tietyn erikoisalan kurssiksi. Yhdessä vastauksessa toivottiin itsenäisen suorituksen mahdollisuutta ja alan käänöskurssia jatkokurssina sekä ylipäätään enemmän ja säännöllisemmin erikoistumiskursseja kaikilla kielillä. Yhdessä vastauksessa kyseenalaistettiin, kuinka spesifisti eri alojen käänöskursseja oikein on käytännössä mahdollista tarjota. Kurssien määrää siis pidettiin suhteellisen vähäisenä, mutta toisaalta resurssien rajallisuus mietitytti.

Kysymyksessä 17 kysyttiin, **kuinka hyvin opinnot valmentavat vastaajia työelämän erikoistumistarpeisiin** asteikolla 1–5, jossa 1 on ”ei ollenkaan” ja 5 ”erittäin hyvin”. Vastaukset on kuvattu taulukossa 16.

	1	2	3	4	5		Yhteensä	Keskiarvo	Mediaani
Ei ollenkaan	0	1	6	8	0	Erittäin hyvin	15	3,47	4
	0 %	6,67 %	40 %	53,33 %	0 %				
Yhteensä	0	1	6	8	0		15	3,47	4

Taulukko 16. Opintojen valmentavuus työelämän erikoistumistarpeisiin.

Suurin osa vastasi 3 tai 4, yksi vastasi 2, ja kumpikaan ääripää ei saanut ollenkaan vastauksia. Keskiarvo 3,47 kertoo, että vastaukset painottuivat hieman ”erittäin hyvin” -päähän. Toisin sanoen vastaajat olivat pääosin sitä mieltä, että opinnot valmentavat työelämän erikoistumisen tarpeisiin melko hyvin.

Kysymyksessä **18** kysyttiin, **kannustetaanko opiskelijoita yliopistolla erikoistumaan** asteikolla 1–5, jossa 1 on ”ei ollenkaan” ja 5 ”erittäin paljon”. Vastaukset näkyvät alla olevasta taulukosta 17.

	1	2	3	4	5		Yhteensä	Keskiarvo	Mediaani
Ei ollenkaan	1	1	6	5	2	Erittäin paljon	15	3,4	3
	6,67 %	6,67 %	40 %	33,33 %	13,33 %				
Yhteensä	1	1	6	5	2		15	3,4	3

Taulukko 17. Yliopiston kannustavuus erikoistumiseen.

Vastaukset painottuivat keskelle mutta kuitenkin lähemmäs ”erittäin paljon” -päättä keskiarvolla 3,4, eli suurin osa koki saavansa ainakin jonkin verran tai melko hyvin kannustusta. Ääripäävastauksia annettiin vain muutamia.

Kysymyksessä **19** kysyttiin, **pitäisikö erikoisalaan perehtyä vastaajien mielestä jo opinnoissa vai vasta työelämässä**. Vastaukset annettiin asteikolla 1–5, jossa 1 oli ”opinnoissa” ja 5 ”työelämässä”. Vastaukset on kuvattu alla taulukossa 18.

	1	2	3	4	5		Yhteensä	Keskiarvo	Mediaani
Opinnoissa	2	7	3	3	0	Työelämässä	15	2,47	2
	13,33 %	46,67 %	20 %	20 %	0 %				
Yhteensä	2	7	3	3	0		15	2,47	2

Taulukko 18. Erikoistuminen opinnoissa vai työelämässä.

Vastaukset painottuivat hieman ”opinnoissa”-päähen keskiarvolla 2,47. Suurimman osan mielestä erikoisalaan kannattaa siis perehtyä jo opinnoissa, eikä kukaan ollut ehdottomasti sitä mieltä, että erikoistuminen kannattaa tehdä vasta työelämässä.

4.1.4. Työelämä

Työelämään liittyvät kysymykset 3, 9, 12, 20–22. Lisäksi käsittelen viimeisen kysymyksen, ”23. Vapaa sana”, tämän luvun lopussa. Kysymyksessä 3 kysyttiin, **kuinka tärkeänä vastaajat pitävät kääntäjän erikoistumista johonkin erikoisalaan**. Vastaukset on esitelty alla olevassa taulukossa 19.

	1	2	3	4	5		Yhteensä	Keskiarvo	Mediaani
En kovinkaan tärkeänä	0	0	4	9	2	Hyvin tärkeänä	15	3,87	4
	0 %	0 %	26,67 %	60 %	13,33 %				
Yhteensä	0	0	4	9	2		15	3,87	4

Taulukko 19. Kääntäjän erikoistumisen tärkeys.

Muutama valitsi keskimmäisen vaihtoehdon, mutta pääosin opiskelijat pitivät erikoistumista selvästi tärkeänä. Kukaan ollut tästä eri mieltä.

Kysymyksessä 9 kysyttiin, **millä kysymysten 7 ja 8 vastausvaihtoehtojen aloilla on paras ja millä huonoin tilanne työmarkkinoilla ja miksi**. Taulukossa 20 on jaoteltu kaikki mainitut alat vastaajan käsityksen mukaisesti hyvän tai huonon työtilanteen alaksi.

Paras työtilanne	n	huonoin työtilanne	n
kauppa ja talous	4	kaunokirjallisuus	8
markkinointi ja mainonta	3	audiovisuaalinen kääntäminen	5
tekniikka	3	maatalous	1
asiatekstikäntäminen	3	tulkkaus	1
audiovisuaalinen kääntäminen	3		
lääketiede	3		
EU-kääntäminen	2		
tulkkaus	2		
laki ja hallinto	2		
auktorisoitu kääntäminen	1		

Taulukko 20. Paras ja huonoin työtilanne.

Parhaan työtilanteen alana pidettiin kauppaa ja taloutta sekä muun muassa markkinointia ja mainontaa, tekniikkaa ja asiatekstikäntämistä. Seuraavia syitä annettiin: töiden riittävyys, tulkkauksen kohdalla etenkin harvinaisissa kielissä, hyvä palkkaus EU-kääntäjillä, koronatilanne lääketieteen alan kääntämisessä, kauppakumppanuus Saksan kanssa kaupan alalla, digitalisaatio sekä ohjelmien ja kanavien määrän kasvu audiovisuaalisessa kääntämisessä, lääketieteen ja tekniikan merkityksen ja näkyvyyden kasvu arki- ja työelämässä sekä se, että auktorisoiduissa sekä lain ja hallinnon käänöksissä töitä ei voi tehdä ihan kuka tahansa. Yksi vastaaja sanoi uskovansa, että töitä löytyy osaaville tekijöille kaikilla aloilla. Töiden riittävydessä uskottiin olevan eroja eri kielten välillä.

Huonon työtilanteen aloina pidettiin kaunokirjallisuutta, audiovisuaalista kääntämistä, maataloutta sekä tulkkausta. Audiovisuaalinen kääntäminen ja tulkkaus mainittiin siis sekä hyvänä että huonon työtilanteen aloina. Audiovisuaalisen kääntämisen tilannetta pidettiin ristiriitaisena: toisaalta alan ongelmia ovat huono palkkaus, kova kilpailu, alhainen arvostus sekä huonot työehdot, toisaalta audiovisuaalisen sisällön jatkuva kasvu digitalisaation ja ohjelmien ja kanavien määrän lisääntymisen myötä tietää lisää töitä. Kaunokirjallisuutta pidettiin ylivoimaisesti huonoimman työtilanteen alana monestakin syystä. Alan huonoiksi puoliksi listattiin vaikeus päästä alalle sekä kustantamojen kääntäjäläisille, epävarmat ja epäsäännölliset tulot ja työt, huono palkkaus ja työehdot sekä tarve hakea apurahoja. Maatalouden alalla taas ei uskottu olevan paljoa töitä. Tulkkien työtilanteen huonoksi puoleksi sanottiin tulkkauspalveluiden kilpailutus. Ongelmat palkkauksessa eri aloilla mainittiin yhteensä kuudessa vastauksessa.

Kysymyksessä **12** kysyttiin, **mitä etuja tai haittoja vastaajat ajattelevat erikoistumisella olevan kääntäjälle**. Annetut vastaukset määritettiin on kuvattu taulukossa 21 jaoteltuna 10 edun ja kolmen erilaisen haitan alle.

Etuja	n	haittoja	n
syventynyt asiantuntemus	7	rajoittuneet työmahdollisuudet	6
paremmat palkkiot	4	kapeampi osaaminen	4
helpottaa ja nopeuttaa työtä	3	liika erikoistuminen	2
parempi työllistyminen	3		
erottuminen muista / itsensä markkinointi	3		
parempi työn laatu	1		
työmahdollisuudet erikoisalalla	1		
työskentely nautinnollisempaa	1		
voi karsia toimeksiantoja	1		
mahdollisesti paremmat työehdot	1		

Taulukko 21. Erikoistumisen edut ja haitat.

Suurimpana etuna pidettiin asiantuntemuksen syventymistä erikoisalalla, sen jälkeen mahdollisuutta laskuttaa isompia palkkioita. Erikoistumisen uskottiin myös helpottavan ja nopeuttavan työtä sekä olevan eduksi työnhaussa, sillä sen avulla voi erottua muista ja markkinoida itseään. Haittoina nähtiin liian tarkkarajaisen erikoistumisen aiheuttamat rajoittuneet työmahdollisuudet, kapeampi osaaminen sekä yleisesti liika erikoistuminen, jota ei vastauksissa selitetty sen tarkemmin.

Kysymyksessä **20** kysyttiin, **kumpi on tärkeämpää, erikoisalalan hallinta vai hyvät tiedonhaku-aidot** asteikolla 1–5, jossa 1 oli ”erikoisalalan hallinta” ja 5 ”hyvät tiedonhaku-aidot”. Vastaukset on kuvattu alla taulukossa 22.

	1	2	3	4	5		Yhteensä	Keskiarvo	Mediaani
Erikoisalalan hallinta	0	0	0	13	2	Hyvät tiedonhaku-aidot	15	4,13	4
	0 %	0 %	0 %	86,67 %	13,33 %				
Yhteensä	0	0	0	13	2		15	4,13	4

Taulukko 22. Erikoisalalan hallinta vai tiedonhaku-aidot.

Keskiarvolla 4,13 opiskelijat olivat selvästi sitä mieltä, että hyvät tiedonhakutaidot voitavat erikoisalataidot. Kukaan ei vastannut, että erikoisalan hallinta olisi tärkeämpää, eikä kukaan valinnut välivaihtoa. Vain muutama oli ehdottomasti tiedonhakutaitojen kannalla.

Kysymyksessä 21 kysyttiin, **kuinka vastaajien mielestä työelämässä pärjää yleiskääntäjänä eli ilman erikoisalaa** asteikolla 1–5, jossa 1 oli ”erittäin huonosti” ja 5 ”erittäin hyvin”. Vastaukset ovat alla taulukossa 23.

	1	2	3	4	5		Yhteensä	Keskiarvo	Mediaani
Erittäin huonosti	0	3	5	5	2	Erittäin hyvin	15	3,4	3
	0 %	20 %	33,33 %	33,33 %	13,34 %				
Yhteensä	0	3	5	5	2		15	3,4	3

Taulukko 23. Pärjääminen yleiskääntäjänä.

Keskiarvolla 3,4 vastaajat olivat pääosin sitä mieltä, että yleiskääntäjänä pärjää melko hyvin tai keskihyvin. Kukaan ei ollut sitä mieltä, että ilman erikoisalaa pärjää erittäin huonosti.

Kysymyksessä 22 kysyttiin, **onko kieliparilla vaikutusta erikoistumisen tarpeeseen ja jos on, miksi**. Kysymyksessä vastattiin avoimeen tekstikenttään, ja suurin osa vastasikin jälkimmäiseenkin kysymyksen osaan. 11 vastasi edes jossakin määrin myöntävästi, kaksi ainakin jossakin määrin kieltävästi, ja kaksi ei osannut vastata. Annetut kielikohtaiset perustelut on listattu alla olevassa taulukossa 24.

Kieli	miten kielipari vaikuttaa
saksa	kauppa, EU-kääntäminen
espanja	laki ja lääketiede
englanti	mm. EU- ja audiovisuaalinen kääntäminen, kaunokirjallisuus
ranska	EU- ja audiovisuaalinen kääntäminen
Brasilian portugali	ympäristöasiat, politiikka ja yhteiskunta

Taulukko 24. Kieliparin vaikutus erikoistumistarpeeseen.

Töiden riittävydessä eri aloilla uskottiin olevan eroja kielten välillä, sillä eri kielipareissa on erilaiset tarpeet ja erilainen tarjonta kääntäjille. Kolmessa vastauksessa mainittiin, että mitä yleisimmin puhuttu kieli, sitä tärkeämpää on erikoistua, sillä esimerkiksi englannissa on tarjolla lukuisten eri alojen käännöksiä ja kääntäjän voi olla kannattavaa profiloitua jonkin alan kääntäjäksi erottuakseen työmarkkinoilla. Toisaalta yhdessä vastauksessa pohdittiin, että erikoistuminen ei ole tärkeää isoissa kielissä juuri siksi, että esimerkiksi englannin käyttö on niin laajaa kaikilla aloilla. Yhden vastaajan mielestä erikoistuminen on tärkeää kaikissa kielissä.

Viimeinen **23.** kysymys oli **vapaa sana**, jossa sai kirjoittaa avoimeen tekstikenttään mitä mieleen tuli joko kyselyyn liittyen tai ylipäätään erikoistumisesta. Kysymys oli ainoa vapaaehtoinen kysymys, ja vastauksia tuli viisi kappaletta. Niistä kaksi pohti erikoistumista, kaksi kommentoi kyselyä ja yksi laittoi hymynaaman. Toinen erikoistumista kommentoineista kirjoitti, että vaikka erikoistumisesta on hyötyä työelämässä, hyvillä tiedonhaku-taidoilla pärjää myös yleiskääntäjänä. Hänen mielestään olisi silti hyvä, että opinnoissa olisi paremmat erikoistumismahdollisuudet, jotta työelämään siirtyessä olisi hyvät valmiudet kääntää eri alojen tekstejä. Toinen taas pohti erikoistumista henkilökohtaisella tasolla intohimonsa vuoksi. Hän kommentoi myös, että vaikka hän ei pääsisi kääntämään omaa erikoisalaansa, erikoistuminen ei ole silti ollut turhaa, sillä on mukava tietää kiinnostuksensa kohteesta sekä ylipäätään vähän kaikesta lisää, minkä lisäksi laajasta yleis-tiedosta on etua kääntäjälle.

4.2. Vertailu kääntäjien vastauksiin

Seuraavaan taulukkoon 25 olen poiminut joitain Uusi-Kerttulan (2019: 30–54) graduky-selyn keskeisimpiä tuloksia, jotka ovat relevantteja omien tulosteni kannalta. Taulukon tarkoitus on helpottaa tulosten nopeaa vertailua, vaikka kaikki kysymykset eivät ehkä olekaan suoraan keskenään verrattavissa vastaajaryhmien erilaisuuden sekä kysymysten erilaisen muotoilun vuoksi.

Aihe	opiskelijoiden vastaukset	kääntäjien vastaukset
suosituimmat alat	<ul style="list-style-type: none"> • markkinointi ja mainonta • audiovisuaalinen kääntäminen • kulttuuri 	<ul style="list-style-type: none"> • laki ja hallinto • tekniikka ja ohjetekstit • ”muu”
erikoisalaosaimisen hankinta	<ul style="list-style-type: none"> • tuleva työkokemus • kääntäjäopiskelijoille tarkoitettut erikoisalakurssit • itsenäinen perehtyminen • sivuaineet 	<ul style="list-style-type: none"> • työelämän tuomien mahdollisuuksien kautta • kiinnostuksen kohteet • sivuaineet • kurssit muilta aloilta • työharjoittelu
erikoistumisen tärkeys	melko tärkeää (ka. 3.87, md 4)	melko tärkeää (ka. 3.48, md 4)
tiedonhakutaidot	selvästi tärkeämpiä kuin erikoisalan hallinta	tärkeitä ja voivat korvata erikoisalaosaamisen puutteita
opinnoissa vai työelämässä	pääasiassa opinnoissa (myös työelämässä)	opintojen tulisi sisältää erikoisalaopintoja, mutta puolet oli sitä mieltä, että erikoistumisen pitäisi tapahtua pääasiassa työelämässä
kieliparin vaikutus	on vaikutusta	on vaikutusta / ei osaa sanoa
etuja	<ul style="list-style-type: none"> • syventynyt asiantuntemus • paremmat palkkiot • helpottaa ja nopeuttaa työtä • työllistyminen • erottuminen muista • itsensä markkinointi • parempi työn laatu 	<ul style="list-style-type: none"> • työllistyminen • itsensä profilointi kääntäjänä • itsensä markkinointi • erottuminen muista • helpottaa ja nopeuttaa työtä • parempi työn laatu • paremmat palkkiot
haasteita (haittoja)	<ul style="list-style-type: none"> • kilpailu • haastava työtilanne • huono opintotarjonta • mielekkään alan löytäminen • rajoittuneet työmahdollisuudet • kapeampi osaaminen • liika erikoistuminen 	<ul style="list-style-type: none"> • liika kapea-alaisuus • vähemmän työmahdollisuuksia • liikaa töitä erikoisalassa • mielenkiinnon kohteet ristiriidassa työelämän tarjonnan kanssa • ajallinen panostus

Taulukko 25. Vertailu Uusi-Kerttulan tuloksiin.

Ensimmäiseen kohtaan valitsin vertailtavaksi opiskelijoiden valitsemat halutuimmat alat (enkä aiottuja aloja) ja kääntäjien suosituimmat jo kääntämät alat, kummastakin kolme

yleisintä. Vastaukset olivat täysin erilaiset. Opiskelijoita kiinnosti markkinointi ja mainonta, audiovisuaalinen kääntäminen ja kulttuuri, kääntäjät taas tekivät pääasiassa lain ja hallinnon sekä tekniikan ja ohjetekstikäännöksiä. Tässä tosin vertailua hankaloittaa erikoisalojen päällekkäisyys, sillä audiovisuaaliseen kääntämiseen voi sisältyä esimerkiksi tekniikan alan tekstejä. Jos olisin verrannut kääntäjien kääntämiä aloja opiskelijoiden *ai-komiin* aloihin, kolmen kärki olisi silti ollut eri vastaajaryhmien välillä: audiovisuaalisen kääntämisen lisäksi opiskelijat aikoivat erikoistua asiatekstikäntämiseen ja EU-kääntämiseen.

Toisessa kohdassa vertailen erikoisalaosaamisen hankintatapoja. Kysymys kysyttiin eri tavalla: minä kysyin monivalintakysymyksenä, Uusi-Kerttula avoimena kommenttikenttänä. Sekä kääntäjät että opiskelijat pitivät työelämän tuomia mahdollisuuksia selkeästi tärkeimpänä erikoistumisväylänä. Opintojensa aikana kääntäjistä 13 oli kertonut erikoistuneensa ainakin jossain määrin sivuaineiden tai muiden yksittäisten eri alojen kurssien avulla, ja muita tapoja, kuten työharjoittelua, mainittiin vain muutamia kertoja. Kääntäjät eivät kokeneet harvojen kääntäjäopiskelijoille tarkoitettujen erikoisalakurssien olleen juuri hyödyksi erikoistumisessa, opiskelijat taas pitivät sitä toiseksi parhaana erikoistumistapana. Kääntäjistä myös vain yksi mainitsi erikoisalan löytyneen opintojen aikana harrastuksen kautta; opiskelijoista jopa seitsemän aikoi erikoistua harrastuksen tai muun työn ja opintojen ulkopuolisen osaamisen kautta.

Erikoistumista pidettiin kummassakin ryhmässä melko tärkeänä, ja kukaan kummassakaan ryhmässä ei pitänyt sitä ei ollenkaan tärkeänä. Kysymys ja vastausvaihtoehdot oli muotoiltu hiukan eri tavoin, mutta käytännössä niissä oli haettu samaa ja päädytty lähes samaan tulokseen. Jo työelämässä olevat kääntäjät näkivät erikoistumisen tapahtuvan pääasiassa työelämässä, ja opiskelijat taas kallistuivat hieman enemmän opintojen suuntaan. Kummatkin ryhmät uskoivat (opiskelijat hieman kääntäjiä vankemmin), että hyvillä tiedonhakutaidoilla on enemmän merkitystä kuin erikoisalaosaamisen hallinnalla, sillä tiedonhakutaidot korvaavat puutteita erikoisalaosaamisessa.

Kun kysyttiin, onko kieliparilla vaikutusta erikoistumisessa, opiskelijoista suurin osa oli sitä mieltä, että on; kääntäjien vastaukset jakoutuivat lähinnä ”kyllä”- ja ”en osaa sanoa”-vastausten välille. Kummatkin ryhmät antoivat joitain melko samankaltaisia esimerkkejä kieliparin vaikutuksesta, kuten saksa-suomi-kieliparissa tekniikan (kääntäjät) ja kaupan ja EU:n (opiskelijat) alan käännösten suuren määrän.

Etuja kysyttäessä vastaukset olivat hyvin samankaltaisia. Suurin ero oli, että opiskelijat arvostivat eniten syventynyttä asiantuntemusta, mitä ei mainittu kääntäjien vastauksissa ollenkaan. Kumpikin ryhmä oli pääosin sitä mieltä, että erikoistumiseen liittyy haasteita/haittoja (yhdistin tähän taulukkoon opiskelijoiden yleisimmät haittoja ja haasteita koskevat vastaukset, sillä kysymykset olivat hyvin samankaltaisia keskenään ja toivat samankaltaisia vastauksia). Kumpikin ryhmä oli huolissaan osaamisen kapea-alaisuudesta ja rajallisemmista työmahdollisuuksista. Opiskelijat olivat lisäksi huolissaan sopivan alan löytämisestä ja kääntäjät siitä, että mielenkiinnon kohteet eivät välttämättä vastaa työelämän tarjontaa. Kääntäjiä harmitti lisäksi erikoistumisen vaatima palkaton ajallinen panostus.

5. Lopuksi

Tiivistetysti voidaan sanoa, että opiskelijat ajattelivat erikoistumisesta olevan pääasiassa hyötyä ja sitä pidettiin hypoteesini mukaisesti tärkeänä, mutta asia nähtiin silti hieman kaksipiippuisena: Toisaalta syventynyt asiantuntemus ja profiloituminen tietyn alan kääntäjänä helpottaa työntekoa, parantaa laatua ja voi johtaa parempaan työllistymiseen ja palkkaukseen, toisaalta taas liikaa erikoistumista pidettiin työmahdollisuuksia rajaavana. Vaikka siis erikoistumisen hyötyjä arvostettiin, opiskelijat luottivat laajaan yleisosamiseen sekä hyviin tiedonhakutaitoihin niin kuin jo työelämässä olevat kääntäjätkin. Vastaan seuraavaksi johdannossa esittämiini tutkimuskysymyksiin kysymys kerrallaan.

Kuinka ja millä perusteilla opiskelijat aikovat valita tai ovat valinneet erikoistumisalansa? Opiskelijoilla tuntui olevan kehittyneitä näkemyksiä siitä, mitä erikoisaloja heidän kannattaa opiskella. Heillä oli joitain selviä suosikkeja erikoisaloiksi, mutta kaikkia näitä aloja ei pidetty taloudellisesti tai uranäkymien osalta kovin kannattavina (kuten kääntäjän kirjallisuutta), eikä näihin kaikkiin aiottukaan erikoistua haluamisesta huolimatta. Opiskelijat siis pohtivat erikoistumisen kannattavuutta työllistymisen ja palkkauksen kannalta, vaikka tärkeimpänä vaikuttimena erikoisalan valinnassa pidettiin omaa kiinnostusta alaan. Toinen merkittävä tekijä valinnassa on todennäköisesti kurssivalikoima, sillä se nähtiin vaihtoehtoja rajaavana tekijänä, vaikka sitä ei yllätyksekseni varsinaiseksi erikoisalan valinnan syyksi annettukaan. Osalla valintaan liittyi haasteita, kuten mielekkään alan löytämisen sekä jaksamisen vaikeudet. Varsinaisista erikoistumistavoista eniten uskottiin tulevan työelämän tuomiin mahdollisuuksiin sekä opintotarjonnan hyödyntämiseen.

Kuinka tärkeänä opiskelijat pitävät kääntäjien erikoistumista työelämän kannalta? Opiskelijat pitivät erikoistumista tärkeänä ja hyödyllisenä, muttei täysin välttämättömänä. Asiantuntemusta erikoisalalta arvostettiin ja profiloitumista etenkin suurissa kielissä pidettiin hyödyllisenä työllistymisen kannalta, mutta useissa vastauksissa nostettiin esille myös se, ettei kääntäjän kannata erikoistua liikaa yhteen alaan ja rajata turhaan työmahdollisuuksia. Yleistietoa ja tiedonhakutaitoja pidettiin selkeästi erikoistumista tärkeämpinä, ja yleiskääntäjänä menestymiseen luotettiin.

Onko opiskelijoiden ja jo työelämässä olevien näkemyksissä eroja? Opiskelijoiden ja jo työelämässä olevien kääntäjien näkemysten päälinjoissa ei ollut suuria eroja. Kummakin uskovat erikoistumisen mutta samalla myös hyvien tiedonhakutaitojen tärkeyteen sekä siihen, että yleiskääntäjillekin riittää töitä. Suurin ero oli ehkä siinä, että opiskelijat pitivät opintojen tarjoamia erikoisalakääntämisen kursseja suuremmassa arvossa kuin kääntäjät ja ajattelivat hieman kääntäjiä vahvemmin, että erikoistumisen tulisi tapahtua jo opintojen aikana. Myös opiskelijoiden suosituimmat erikoisalajat poikkesivat kääntäjien työssään kääntämistä aloista, mutta tämä ei olekaan ihan suoraan verrattavissa, sillä kysymys oli hieman erilainen ja kääntäjille tarkoitettu kysely oli nimenomaan suunnattu audiovisuaalisten ja asiatekstien kääntäjille. On kuitenkin mielenkiintoista havaita, että opiskelijoiden haluamat alat eivät välttämättä vastaa kovin hyvin työelämän tarjontaa – mistä opiskelijat olivatkin jonkin verran huolissaan. Opiskelijat ja kääntäjät näkivät erikoistumisella samankaltaisia etuja ja haittoja, joskin opiskelijat pitivät tärkeimpänä etuna asiantuntemuksen kasvamista, mitä kääntäjät eivät maininneet kertaakaan. Kummallakin ryhmällä oli samankaltaisia huolia liian erikoistumisen aiheuttamasta osaamisen kapealaistumisesta ja sen myötä rajallisemmista työmahdollisuuksista.

Kuinka hyvin opiskelijat kokevat opintojensa valmentavan työelämän erikoistumistarpeisiin? Hypoteesini mukaisesti kääntäjäopiskelijoille tarkoitettuja erikoisalakursseja toivottiin lisää, sillä opintotarjonta on melko rajallinen, etenkin, kun ottaa huomioon kurssien kieliparikohtaisuuden ja vaihtelevuuden vuosittain. Opiskelijat kuitenkin hypoteesini vastaisesti kokivat yliopiston valmentavan heitä melko hyvin työelämän erikoistumistarpeisiin, ja suurin osa koki, että erikoistumiseen myös kannustettiin.

Vastaajien pienen määrän vuoksi paljon näkemyksiä lienee jäänyt tutkimuksen ulkopuolelle, mikä heikentää tulosten yleistettävyyttä. Tutkittavat aiheet ovat suhteellisen avoimia ja laajoja, ja niiden perusteellinen läpikäynti ja yleistettävien tulosten hankkiminen vaatisi paljon suuremman mittaluokan tutkimuksen kuin tässä pro gradussa tehty tutkimus. Voi olla, että vastauksia tuli melko vähän osittain siksi, että kanssaopiskelijani olivat tutkimukseni kohderyhmää, ja jotkut saattoivat pelätä tulevaisuutta tunnistetuksi vastauksista, vaikka kysely toteutettiin anonyymisti. Tuloksiin vaikuttanee myös se, että kaikki monivalintakysymysten alat eivät ole täysin rinnastettavissa keskenään: esimerkiksi audiovisuaalisen tai asiatekstikääntämisen voidaan ajatella olevan enemmän meto-

deja kuin erikoisalaja, tai niiden sisälle voidaan laskea kuuluvan muita annettuja alavaihtoehtoja. Niiden rinnastamisen taustalla tässä tutkimuksessa oli vertaamisen Uusi-Kerttulan tuloksiin helpottamisen lisäksi ehkä myös ajatus siitä, että esimerkiksi audiovisuaalinen kääntäminen sisältäisi esimerkiksi pelien ja elokuvien kääntämisen, joten niitä ei tarvitsisi luetella erikseen omiksi aloikseen ja lisätä vastausvaihtoehtojen listaa kohtuuttoman pitkäksi. Tämän oli tarkoitus yksinkertaistaa kysymystä, mutta se saattoi vääristää tuloksia jonkin verran. Erikoisalajaottelua olisi voinut koittaa tehdä selvemmäksi tai ainakin selittää ongelmaa kyselykysymysten ohjeissa.

Uskon vastausten perusteella, että kurssitarjonta on yksi merkittävimmistä opiskelijoiden käytännön erikoistumista ohjaavista (rajaavista) tekijöistä, vaikkei sen annettukaan varsinaisesti vaikuttaa mieleisen alan valintaan. Opiskelijat toivoivat laajempaa erikoisalakääntämisen kurssivalikoimaa, sillä vaikka useankin eri alan kursseja periaatteessa oli tarjolla, käytännössä niitä ei järjestetty joka vuosi ja kaikissa kielipareissa. Tähän liittyy kuitenkin ymmärrettävä käytännön ongelma: resurssien puute. Kaikkia erikoisalaja kaikissa kielissä ei voitane millään toteuttaa. Pitäisi kuitenkin pitää huoli siitä, että erikoisalakursseja on tarjolla tarpeeksi jokaiselle, mieluiten useammalla eri alalla jokaiselle kieliparille, jotta opiskelijoilla on edes hieman valinnanvaraa. Opiskelijoita voisi myös kannustaa valitsemaan rohkeasti vähemminkin kiinnostavien erikoisalojen kursseja, sillä kaikki erikoisalakokemus on hyödyksi. Kuten Waykin (2000) totesi, opiskelijat saattavat päätyä – ja todennäköisesti päätyvätkin – kääntämään työelämään siirryttyään ihan jonkin muun alan tekstejä kuin mitä päätyi opinnoissaan valitsemaan. ”Väärrien” alojen opiskelusta ei ole mitään harmia, päinvastoin, sillä niistä opitut taidot ja vaikeiden tekstien voittamisesta saatu itseluottamus auttavat myöhemmin työelämässä toisillakin aloilla. Myös Wayn kokemus Granadan yliopistosta oli se, että opiskelijat herkästi toivoivat mahdollisimman usean eri alan opetusta voidakseen valmistautua työelämään mahdollisimman perusteellisesti – Way oli kuitenkin sitä mieltä, että keskittymällä muutamaan alaan saadaan opetukseen laajempi valikoima erilaisia tekstilajeja ja -tyyppejä muutaman alan sisällä. Näin hänen mukaansa opiskelijat oppivat tuntemaan yhtä alaa tarkemmin ja oivaltamaan pystyvänsä perehtymään aiemmin tuntemattomaan alaan. Käytännössä Turun yliopisto ei kuitenkaan tarjoa yhtä paljon valinnanvaraa: Esimerkiksi saksan opiskelijalla on vuonna 2021 valittavanaan talouden tekstien käännöskurssi sekä osittain yhteisesti järjestettävät audiovisuaalisen, EU- ja auktorisoidun kääntämisen kurssit, ellei kielitaito riitä

osallistumiseen muiden kielten kursseille. Jos saksan opiskelija haluaa erikoistua vaikkapa lääketieteeseen, hänen tulee itse hakeutua lääketieteen kursseille lääketieteelliseen tiedekuntaan, erikoisalaan liittyvään harjoitteluun tai tehdä alaan liittyvä opinnäyte tai etsiä keino perehtyä alaan joltain muuta kautta, hyvin itsenäisesti, saamatta opetusta alan kääntämisestä tai palautetta käännöksistään. Tässä opiskelijalla itsellään on iso vastuu.

Opiskelijat itse ehdottivat ratkaisuiksi kurssiongelmaan suurempaa valikoimaa kielten yhteisiä erikoisalakursseja tai itsenäisesti suoritettavia kursseja. Niissä on toki omat käytännön toteutusongelmansa. Itsenäisesti erikoisalaan perehtymisen voi ajatella kehittävän myös tiedonhakutaitoja, ja kurssimerkinnän ja ohjauksen tai palautteen saaminen varmasti motivoi ja kehittää paremmin kuin täysin omillaan tapahtuva perehtyminen. Kielten yhteisten kurssien järjestäminen lienee kuitenkin monessa erikoisalassa hankalaa, sillä esimerkiksi lääketieteen tekstien kääntämisen opettaminen on kielikohtaisempaa kuin vaikkapa EU-tietouden tai audiovisuaalisen kääntämisen metodien opettaminen. Erikoisaloja on kuitenkin niin paljon, ettei ihan kaikkia työmarkkinoidenkaan kannalta hyödyllisiä erikoisaloja ehkä kannata tai ole käytännössä mahdollista opettaa erillisinä kursseina. Varsinaisten erikoisalakurssien järjestämisen lisäksi opiskelijoita voisi kannustaa enemmän ottamaan sivuaineita ja kursseja toisista oppiaineista sekä toisten kielten tarjonnasta tai mahdollisesti järjestää opetusta näillä aloilla eri kielillä, jottei erikoisalakurssien valikoima rajaa erikoistumista vain muutama vaihtoehtoon.

Opiskelijat uskoivat vankasti yleistietoon sekä tiedonhakutaitoihin. Tämän vuoksi erikoisalakursseilla tulisikin opettaa tiedonhakutaitoja. Ehkä tiedonhausta voisi järjestää oman kurssinsakin, minkä jälkeen esimerkiksi itsenäisesti suoritettavien erikoisalakääntämisen kurssien suorittaminen voisi olla mielekkäämpää. Nyt tiedonhakutaitojen opetus on sisällytetty muihin kursseihin, kuten kieliteknologian kursseihin – opetetaanko sitä tarpeeksi syvällisesti? Tutkimuksessa olisikin voinut kysyä tiedonhausta tarkemmin, kuten kuinka hyvin sitä nyt opetetaan ja miten sitä haluttaisiin opettavan.

Toivon tutkimukseni valaisevan opiskelijoiden näkemyksiä erikoistumisesta ja nykyisestä erikoisalaopetuksesta opetuksen ja tutkinto-ohjelmien kehittämistä varten sekä tarjoamaan erikoistumista pohtiville opiskelijoille taustatietoa erikoistumisesta. Jatkotutkimuksia voisi tehdä tiedonhaun lisäksi Alhon (2011) tutkimuksen tapaan hieman tarkemmin siitä, kuinka nykyiset erikoisalakääntämisen opetusmetodit opiskelijoiden mielestä toimivat juuri Turun yliopistossa.

Lähteet

- Alho, Marjut. 2011. Miten erikoisalojen tekstien kääntämistä opetetaan ja toimiiko opetus? Teoksessa Niina Nissilä & Nestori Siponkoski (toim.): *Kieli ja etiikka*. VAKKI:n julkaisut nro 38. Vaasan yliopisto, Vaasa. 34–45. Saatavissa: http://www.vakki.net/publications/2011/VAKKI2011_Alho.pdf. Viitattu: 28.3.2021.
- Buhlmann, Rosemarie & Fearn, Anneliese. 1991. *Handbuch des Fachsprachenunterrichts. Unter besonderer Berücksichtigung naturwissenschaftlich-technischer Fachsprachen*. 5., überarb. und erw. Aufl. Langenscheidt, Berliini.
- Delisle, Jean; Lee-Jahnke, Hannelore & Cormier, Monique C. 1999. *Terminologie de la Traduction. Translation Terminology. Terminología de la Traducción. Terminologie der Übersetzung*. John Benjamins Publishing Company, Amsterdam.
- Gile, Daniel. 2009. *Basic Concepts and Models for Interpreter and Translator Training: Revised edition*. John Benjamins Publishing Company, Amsterdam.
- Hietanen, Kaarina. 2005. *Virallinen kääntäjä paljon vartijana - Ammattitoiminnan ja auktorisointimenettelyn yhteensovittamisen haaste*. Väitöskirja. Tampereen yliopisto, Tampere. Saatavissa: <http://urn.fi/urn:isbn:951-44-6436-2>. Viitattu: 6.3.2021.
- ISO 1087:2019. Saatavissa: <https://www.iso.org/obp/ui/#iso:std:iso:1087:ed-2:v1:en>. Viitattu 20.2.2021.
- Konttinen, Kalle. 2017. Auktorisoiduksi kääntäjäksi kääntäjäopintojen kautta. Esimerkkinä Turun yliopiston toimintatapa. Teoksessa *Auktorisoidun kääntäjän tutkinnon historiaa ja nykypäivää*. Opetushallitus, Helsinki. 94–103. Saatavissa: https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/191789_189007_auktorisoidun_kaantajan_tutkinnon_historiaa_ja_nykypaivaa.pdf. Viitattu: 22.3.2021.
- Korpio, Marja. 2007. ”Kaikki sitä tekevät” – vieraalle kielelle kääntäminen Suomen kääntäjien ja tulkkien liiton asiatekstikäntäjien työssä. Pro gradu -tutkielma.

- Tampereen yliopisto, Tampere. Saatavissa: <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/94236/gradu01595.pdf?sequence=1>. Viitattu: 18.4.2021.
- Kumpulainen Minna. 2016. *Learning translation. An empirical study into the acquisition of interlingual text production skills*. Väitöskirja. Itä-Suomen yliopisto, Joensuu. Saatavissa: https://www.researchgate.net/publication/311494005_Learning_translation_An_empirical_study_into_the_acquisition_of_interlingual_text_production_skills. Viitattu: 27.3.2021.
- Lahikainen, Eveliina. 2019. *Turun yliopiston kääntäjänkoulutuksesta vuosina 1994–2003 ja 2009–2016 valmistuneiden työhönsijoittuminen*. Pro gradu -tutkielma. Turun yliopisto, Turku. Saatavissa: <https://core.ac.uk/download/pdf/211225544.pdf>. Viitattu 18.4.2021.
- Liimatainen, Annikki. 2008. *Untersuchungen zur Fachsprache der Ökologie und des Umweltschutzes im Deutschen und Finnischen: Bezeichnungsvarianten unter einem geschichtlichen, lexikographischen, morphologischen und linguistisch-pragmatischen Aspekt*. Helsingin yliopisto, Helsinki. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-10-4605-6>. Viitattu 18.4.2021.
- Reiß, Katharina & Vermeer, Hans J. 1984. *Grundlegung Einer Allgemeinen Translations-theorie*. De Gruyter, Berliini.
- Roelcke, Thorsten. 2010. *Fachsprachen*. 3., neu bearb. Aufl. Schmidt, Berliini. Grundlagen der Germanistik, 37.
- Sarajärvi, Anneli & Tuomi, Jouni. 2018. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Uudistettu laitos. Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki.
- SKTL. 2021. Hyvä kääntämistapa. Saatavissa: <https://www.sktl.fi/@Bin/1622437/Hyva%CC%88%20ka%CC%88a%CC%88nta%CC%88mistapa.pdf>. Viitattu: 6.3.2021.
- Tieteen termipankki. 2016. Kielitiede: s.v. tekstityyppi. Saatavissa: <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Kielitiede:tekstityyppi>. Viitattu: 18.3.2021.
- Tieteen termipankki. 2020. Kielitiede: s.v. tekstilaji. Saatavissa: <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Kielitiede:tekstilaji>. Viitattu: 18.3.2021.

- Tikkanen, Päivi. 2020. Ovatko kääntäjät oikeasti kaikkien alojen erikoisasiantuntijoita? Elävä Kieli Oy:n verkkosivusto. Saatavissa: <https://suomi-englanti-kaannokset.fi/2020/08/19/ovatko-kaantajat-oikeasti-kaikkien-alojen-erikoisasiantuntijoita/>. Viitattu: 20.3.2021.
- Toivanen, Tuuli. 2013. *Kääntäjänä muuttuvassa maailmassa: Tutkimus kääntäjän ammatissa nyt ja tulevaisuudessa tarvittavasta osaamisesta*. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto, Tampere. Saatavissa: <http://urn.fi/urn:nbn:fi:uta-1-23665>. Viitattu 18.4.2021.
- Turun yliopiston opinto-opas. 2021. Monikielisen käännösviestinnän tutkinto-ohjelma, 2020–2022. Saatavissa: <https://opas.peppi.utu.fi/fi/ohjelma/14968>. Viitattu 1.2.2021.
- Uusi-Kerttula, Linda. 2019. *Kääntäjien erikoistuminen – Erikoistumisella ekspertiksi vai tiedonhaulla taitajaksi?* Pro gradu -tutkielma. Turun yliopisto, Turku. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2019102134118>. Viitattu 26.11.2020.
- Vehkalahti, Kimmo. 2019. *Kyselytutkimuksen mittarit ja menetelmät*. Saatavissa: <http://hdl.handle.net/10138/305021>. Viitattu: 4.2.2021.
- Way, Catherine. 2000. Structuring Specialised Translation Courses: A Hit and Miss Affair? Teoksessa Schäffner, Christina ja Adab, Beverly Joan: *Developing Translation Competence*. John Benjamins Publishing Company, Amsterdam. 131–141.

LIITE 1. Kyselylomakkeen kysymykset

Erikoisalakysely

Teen pro gradu -tutkielmaa kääntäjien erikoistumisesta opiskelijoiden näkökulmasta. Erikoistumisella tarkoitan kääntäjän perehtymistä johonkin erikoisalaan (kuten esimerkiksi lääketieteeseen). Vastaaminen tapahtuu anonyymisti.

1. Pääaineesi ja sivuaineesi *

Pääaine

Sivuaineet

2. Opiskelun aloitusvuosi Turun yliopistossa *

3. Kuinka tärkeänä pidät kääntäjän erikoistumista johonkin erikoisalaan? *

1 2 3 4 5

En kovinkaan tärkeänä   Hyvin tärkeänä

4. Mitä ajatuksia sinulla on tällä hetkellä tai nyt herää erikoistumisesta omalla kohdallasi? *

5. Kuinka ajankohtaisena pidät erikoisalan valintaa omalla kohdallasi tässä vaiheessa opintojasi? *

1 2 3 4 5

Ei ollenkaan ajankohtaista   Hyvin ajankohtaista

6. Kuinka ajankohtaisena pidät erikoistumista omalla kohdallasi? *

1 2 3 4 5

Ei ollenkaan ajankohtaista   Hyvin ajankohtaista

7. Mihin seuraavista haluaisit kääntäjänä erikoistua? Voit valita useamman. *

- Kaunokirjallisuus
- Lääketiede
- Laki ja hallinto
- Kauppa ja talous
- Markkinointi ja mainonta
- Luonnontieteet
- Tekniikka
- Tiede
- Tietokirjallisuus
- Kulttuuri
- Elintarvikeala
- Poliittikka ja yhteiskunta
- Maatalous
- EU-kääntäminen
- Audiovisuaalinen kääntäminen
- Tulkkaus
- Asiatekstikääntäminen
- Auktorisoitu kääntäminen
- Muu, mikä?
- En halua erikoistua

8. Mihin seuraavista olet jo alkanut ja/tai aiot opintojesi aikana erikoistua? *

- Kaunokirjallisuus
- Lääketiede
- Laki ja hallinto
- Kauppa ja talous
- Markkinointi ja mainonta
- Luonnontieteet
- Tekniikka
- Tiede
- Tietokirjallisuus
- Kulttuuri
- Elintarvikeala
- Poliittikka ja yhteiskunta
- Maatalous
- EU-kääntäminen
- Audiovisuaalinen kääntäminen
- Tulkkaus
- Asiatekstikääntäminen
- Auktorisoitu kääntäminen
- Muu, mikä?
- En halua erikoistua

9. Millä edellisistä erikoisaloista on mielestäsi paras ja millä huonoin tilanne työmarkkinoilla? Miksi? *

10. Millä perusteilla olet valinnut tai aiot valita erikoisalasi? *

11. Liittyykö valintaan sinulle haasteita? Jos kyllä, millaisia? *

12. Mitä etuja tai haittoja ajattelet erikoistumisella olevan kääntäjälle? *

13. Kuinka aiot käytännössä erikoistua? *

- Aiemmat opinnot
- Aiempi työkokemus
- Tuleva työkokemus
- Kääntäjäopiskelijoille tarkoitetut erikoisalakurssit
- Yliopiston ulkopuoliset kurssit ja koulutus, mikä?
- Sivuaine(et)
- Yksittäiset kurssit toisista oppiaineista
- Työharjoittelu
- Harrastukset ja muu työn ja opintojen ulkopuolinen osaaminen
- Pro gradun teeman kautta
- Itsenäinen perehtyminen
- Muu, mikä?
- En aio erikoistua
- En tiedä vielä

14. Mitä Turun yliopiston kieli- ja käännöstieteiden laitoksen tarjoamia erikoisalakursseja olet jo käynyt tai aiot käydä? *

15. Onko kääntäjäopiskelijoille tarkoitettuja erikoisalakursseja mielestäsi riittävästi tarjolla Turun yliopiston kieli- ja käännöstieteiden laitoksella? *

1 2 3 4 5

Ei ollenkaan riittävästi   Täysin riittävästi

16. Mitä ja millaisia erikoistumiseen liittyviä kursseja toivoisit olevan tarjolla? *

17. Kuinka hyvin opintosi valmentavat sinua työelämän erikoistumistarpeisiin? *

1 2 3 4 5

Ei ollenkaan _____ Erittäin hyvin

18. Kannustetaanko sinua yliopistolla erikoistumaan? *

1 2 3 4 5

Ei ollenkaan _____ Erittäin paljon

19. Pitäisikö erikoisalaan perehtyä mielestäsi jo opinnoissa vai vasta työelämässä? *

1 2 3 4 5

Opinnoissa _____ Työelämässä

20. Kumpi on mielestäsi tärkeämpää, erikoisalan hallinta vai hyvät tiedonhakutaidot? *

1 2 3 4 5

Erikoisalan hallinta _____ Hyvät tiedonhakutaidot

21. Kuinka mielestäsi työelämässä pärjää yleiskääntäjänä (ilman erikoisalaa)? *

1 2 3 4 5

Erittäin huonosti   Erittäin hyvin

22. Onko mielestäsi kieliparilla vaikutusta erikoistumisen tarpeeseen? Jos on, miksi? *

23. Vapaa sana

Viimeiseen tekstikenttään voit jättää palautetta kyselystä, täsmentää jotakin vastaustasi tai kertoa jotakin, mitä sinulle tuli aiheesta vielä mieleesi. Kiitos ajastasi!

1. Einleitung und Forschungsfragen

Viele ÜbersetzerInnen übersetzen allgemeinsprachliche Texte, aber viele spezialisieren sich auf Gebiete wie Medizin oder Technik. Das Ziel dieser Masterarbeit ist es, die Spezialisierung der ÜbersetzerInnen aus der Perspektive von Studierenden zu betrachten, um herauszufinden, wie die Studierenden über Spezialisieren denken. Nach Gile (2009: 89) wird das Übersetzen entweder so gesehen, dass jeder, die zwei Sprachen beherrscht, auch die Wörter der einen Sprache in die andere übersetzen kann – oder so, dass ÜbersetzerInnen nicht nur die Sprachen und den Prozess des Übersetzens beherrschen müssen, sondern auch die Fachgebiete, in denen sie arbeiten. Sieht das Spezialisieren für die Studierenden wie etwas Erreichbares oder wie eine Herausforderung aus?

Die Forschung wurde als eine Umfrage für die Studierenden der Sprachen Englisch, Spanisch, Italienisch, Französisch und Deutsch in dem Masterprogramm Monikielinen Käännösviestintä (Multilinguales Übersetzen) an der Universität Turku durchgeführt. Die Antworten wurden mit Hilfe der Methoden der qualitativen und quantitativen Inhaltsanalyse analysiert. Das Ziel der Forschung ist es, wertvolle Information über die Ansichten und Bedürfnisse der Studierenden zu erzielen, um den universitären Übersetzungsunterricht zu entwickeln und die Studierenden, die noch ihre Zukunft planen, beim Spezialisieren helfen.

Meine Forschungsfragen sind die Folgenden: Wie wählen die Studierenden ihre Spezialisierungsgebiete und aus welchen Gründen? Für wie wichtig halten sie das Spezialisieren für das Arbeitsleben? Wie beurteilen sie, dass ihr Studium sie für die Arbeitswelt vorbereitet? Sind die Meinungen der Studierenden und der praktizierenden ÜbersetzerInnen über das Spezialisieren ähnlich oder gibt es Unterschiede? Auf die letzte Frage antworte ich durch das Vergleichen meiner Ergebnisse mit denen von Linda Uusi-Kerttula (2019). Uusi-Kerttula hat in ihrer Masterarbeit untersucht, wie die finnischen Fachtext- und AV-ÜbersetzerInnen ihre Spezialisierungsgebiete gewählt haben und für wie wichtig sie das Spezialisieren halten.

2. Theoretischer Hintergrund

Am Anfang des Theorieteils erkläre ich die Schlüsselbegriffe in Bezug auf die Spezialisierung. **Fachübersetzen** bezieht sich auf das Übersetzen auf einem Spezialisierungsfach. Ein **Fach** wiederum kann laut ISO-Standard (1087:2019, 3.1.4) als „field of special knowledge“ definiert werden. **Fachsprache** wiederum ist eine natürliche Sprache, die innerhalb eines Fachs für Kommunikation zwischen den Fachleuten benutzt wird. Für die Fachsprache sind charakteristisch die für sie spezifischen sprachlichen Ausdrucksmittel wie Terminologie und Phraseologie, manchmal auch stilistische und syntaktische Eigenschaften. (ISO 1087:2019, 3.1.9.) Die funktionalen Eigenschaften der Fachsprache laut Roelcke (2010: 25–27) sind Deutlichkeit, Verständlichkeit, Ökonomie, Anonymität und Identitätsstiftung. Eine **Allgemeinsprache** dagegen ist eine natürliche Sprache, deren sprachlichen Ausdrucksmittel nicht zu einem Fach verbunden sind (ISO 1087:2019, 3.1.8).

Texttyp ist die Klasse, in die ein Text nach seiner Funktion oder seinem Zweck kategorisiert werden kann (Delisle, Lee-Jahnke und Cormier 1999: 187). Katharina Reiß (1984: 157) teilt die Texte nach ihren Funktionen in drei Hauptgruppen: informativ, expressiv und operativ. Nahverwandt ist der Begriff **Textsorte**, die Reiß (1984: 180–181) in komplexe, einfache und komplementäre Texttypen einteilt. Texte in derselben Textsorte haben den gleichen Name, dieselbe Funktion, einen ähnlichen Leserkreis sowie ähnliche Struktur und ähnlichen Inhalt (2020: Kielitiede, s.v. tekstilaji). Reiß (1984: 184–185) ist der Meinung, dass die Funktion des Textes beim Übersetzen wichtiger ist als das, zu welcher Textsorte der Text gehört. Sie denkt auch, dass die Funktion bestimmt, wie man den Text übersetzen soll, um Äquivalenz zu erreichen.

Kaarina Hietanen (2005: 119–149) hat in ihrer Doktorarbeit ein Kompetenzmodell für das professionelle Übersetzen erstellt. Das Modell besteht aus Kompetenzen der Arbeitssprachen, Kulturen, Texte, Informationsergänzung und Kontrolle des Prozesses. Zur Kompetenz der Informationsergänzung gehört die Fähigkeit, neue Information zu beschaffen, analysieren und verwerten. Das heißt, dass die ÜbersetzerInnen sich flexibel für die unterschiedlichen Aufträge mit Hilfe unterschiedlicher Hilfsmittel wie Wörterbücher spezialisieren können müssen. Laut Hietanen muss man beim Übersetzen wissen, was man sagt und wie – obwohl die ÜbersetzerInnen keine Experten in jedem Fach sind, dessen Texte sie übersetzen, was auch nicht von ihnen erwartet wird. Die ÜbersetzerInnen

müssen aber erkennen, was sie nicht wissen und wann sie mehr Information suchen müssen (Kumpulainen 2016: 28). Nach Kumpulainen (2016: 62–64) hängt es von der Situation ab, wie tief man das Fach beim Übersetzen verstehen muss. Es kann genug sein, dass man nur Einzelheiten oder einzelne Begriffe einer anderen Sprache mit Hilfe von Korpora und Wörterbücher finden kann. Manchmal muss man komplexere Gesamtheiten verstehen und mehr Information suchen. Neben Wörterbüchern und Korpora können Paralleltexte, Datenbanken, Übersetzungsprogramme und -gedächtnisse, Kollegen und andere Fachleute beim Informationssuche von Nutzen sein (Hietanen 2005: 141–142).

Wie sollte man das Spezialisieren denn unterrichten? Die meisten finnischen ÜbersetzerInnen in Uusi-Kerttulas (2019: 35–45) Forschung sind der Meinung, dass das Übersetzungsstudium Spezialisierungsmöglichkeiten enthalten sollte; die eine Hälfte der befragten ÜbersetzerInnen war der Meinung, dass man sich schon im Studium spezialisieren sollte, und die andere Hälfte vertrat die Auffassung, dass es reicht, dass man sich erst im Arbeitsleben spezialisiert (Uusi-Kerttula 2019: 35–45). Laut Roelcke (2010: 150–155) sollte das Übersetzungsstudium neben Sprach- und Übersetzungskurse auch Kurse in den Spezialisierungsfächern enthalten, aber das verwirklicht sich ganz selten. Es gibt auch ÜbersetzerInnen, die mehreren Abschlüsse haben, einen in Übersetzen und den anderen in einem anderen Fach, was beim Spezialisieren helfen kann (z. B. Korpio 2007: 37). Nach Way (2000: 132–136) muss man beim Bauen des Spezialisierungskursangebots den Arbeitsmarkt, die Profile und Erwartungen der Studierenden, die Kursziele, die Wahl der Fächer und die Texttypologie berücksichtigen.

An der Universität Turku kann man im Masterprogramm Monikielinen Käännösviestintä (Multilinguales Übersetzen) z. B. die Spezialisierungsfächer Handel und Wirtschaft, Wissenschaft, Medizin, audiovisuelles Übersetzen, EU-Texte, Sachtexte, Marketing, Technologie und Gesetzessprache studieren. Die meisten Spezialisierungskurse sind aber nur für bestimmte Sprachkombinationen und alle werden nicht jedes Jahr veranstaltet. Dolmetschen sowie Übersetzen audiovisueller, Sach- und EU-Texte werden als Kurse für alle Sprachen veranstaltet. (Turun yliopiston opinto-opas, monikielisen käännösviestintän tutkinto-ohjelma 2020–2022.)

3. Forschungsmaterial und Method

Als Forschungsmaterial dienen die 15 Antworten, die die Studierenden zu meiner Webropol-Umfrage über das Spezialisieren der ÜbersetzerInnen gegeben haben. Die Population sind die Übersetzungsstudierenden der Universität Turku. Die Umfrage wurde durch zwei für die Übersetzungsstudierenden entworfenen E-Maillisten zirkuliert, und sie besteht aus 23 Fragen, von denen 22 obligatorisch waren. Die Umfrage war eine Mischung von Multiple-Choice-Fragen, Likert-Skala-Fragen und offenen Fragen. Methodisch ist meine Arbeit eine *Mixed Methods Research (MMR)* -Forschung – qualitativ und quantitativ zugleich. Das Ziel ist es, die Stimmen der Studierenden zu hören, und deswegen hatten sie die Möglichkeit, auf viele Fragen frei zu antworten. Die Antworten wurden anonym gesammelt, mit Hilfe der Methoden der qualitativen Inhaltsanalyse analysiert und nach Themen in Klassen und Tabellen aufgegliedert.

4. Zentrale Ergebnisse

Die zentralen Ergebnisse dieser Forschung werden thematisch in vier Klassen kategorisiert: Antwortprofile, persönliche Einstellung zur Spezialisierung, studiums- und arbeitsbezogene Fragen. Danach vergleiche ich die Ergebnisse zu denen von Uusi-Kerttula (2019), um herauszufinden, ob die Studierenden und die praktizierenden ÜbersetzerInnen unterschiedlich denken.

Antwortprofile

Um die Antwortprofile zu beschreiben, habe ich die Studierenden nach ihrem Hauptfach, ihren Nebenfächern und dem Anfangsjahr ihres Studiums gefragt. Sie haben ihr Studium zwischen die Jahren 1997 und 2019 angefangen, und das am häufigsten angegebenen Jahr mit 4 Antworten war 2016. Es gibt somit viel Variation: Einige haben schon lange studiert, vielleicht streben sie schon ihren zweiten Abschluss an, und manche haben erst neulich angefangen. Hauptfächer gab es insgesamt 4: Englisch (7 Antworten), Deutsch (6 Antworten), Spanisch (1 Antwort) und Französisch (1 Antwort). Mehr Variation gab

es bei den Nebenfächern: Sie hatten insgesamt 16 verschiedene Nebenfächer, und insgesamt hatten die Studierenden 23 Nebenfächer. Die meisten waren andere Sprachen wie Englisch oder Deutsch, aber es gab auch solche wie Kommunikation und Sozialpolitik.

Persönliche Einstellung zur Spezialisierung

Die persönliche Einstellung zur Spezialisierung spiegeln die Fragen wider, die die persönliche Situation und die Absichten der Studierenden bezüglich Spezialisierung betreffen. Auf Fragen nach persönlicher Aktualität der Spezialisierung sowie nach der Wahl von Spezialisierungsgebieten habe ich viele sehr unterschiedliche Antworten bekommen, was wahrscheinlich wenigstens zum Teil mit den variierenden Profilen der Befragten zusammenhängt. Nach den beliebtesten Spezialisierungsfächern habe ich in zwei Phasen gefragt: Die erste Frage bezog sich darauf, in welchen Gebieten sie sich spezialisieren *möchten*, und die zweite darauf, in welchen sie wirklich *beabsichtigen* oder schon angefangen haben, sich zu spezialisieren. Sie konnten ein oder mehrere Fächer aus insgesamt 18 Fächern wählen, ihre eigene Antwort schreiben oder „Ich will mich nicht spezialisieren“ wählen. Insgesamt haben sie 76 Antworten auf die erste Frage gegeben. Die Lieblingsfächer waren Marketing und Werbung, audiovisuelles Übersetzen, Kultur und Beltristik, aber alle Fächer außer Recht und Verwaltung wurden wenigstens einmal gewählt. Die Antworten auf die Frage, in welchen Fächer sie tatsächlich sich zu spezialisieren beabsichtigen, waren sehr unterschiedlich: Erstens, es gab jetzt nur 36 Antworten (40 weniger als auf die erste Frage), und zweitens, die Fächer waren nicht dieselben. Es wurden jetzt viele Fächer gar nicht gewählt, und die beliebtesten Fächer waren jetzt Übersetzen der audiovisuellen Texte, EU-Texte und Sachtexte – wahrscheinlich, weil es an der Universität Turku Spezialisierungskurse für diese drei Spezialisierungsgebiete für alle Sprachen gibt. „Ich will mich nicht spezialisieren“ wurde nur einmal bei den beiden Fragen gewählt.

Auf die Frage nach den Gründen der Wahl der Spezialisierungsfächer wurden 14 unterschiedliche Antworten gegeben, aber der deutlich üblichste Grund mit 10 Antworten war das persönliche Interesse. Andere Antworten waren z. B. ein gutes Gehalt und die Eignung des Fachs für sich selbst und für die Persönlichkeit. Außer gutem Gehalt waren die anderen Gründe meistens „weich“, also nicht sehr praxis- und arbeitsmarktbezogen, sondern hatten mehr mit persönlichen Interessen, Eignung für sich selbst, früherer Erfahrung

usw. zu tun. Es wurden insgesamt 12 Herausforderungen in Bezug auf die Wahl der Spezialisierungsfächer genannt. 6 Studierenden haben gesagt, dass sie keine Herausforderungen damit haben. Unter anderem wurden Wettbewerb, eine anspruchsvolle Situation auf dem Arbeitsmarkt, die Schwierigkeit, ein vernünftiges Fach zu finden, und die mangelhafte Auswahl von Kursen angegeben.

Die Studierenden beabsichtigen, sich hauptsächlich durch künftige Arbeitserfahrung, die für Übersetzungsstudierende geeigneten Spezialisierungskurse, Nebenfächer, Hobbys und selbstständige Einarbeitung zu spezialisieren. Auch z. B. frühere Arbeitserfahrung, Arbeitspraktika und einzelne Kurse aus anderen Fächern wurden angegeben.

Studium

Die Studierenden wurden gefragt, an welchen Spezialisierungskursen sie schon teilgenommen haben oder beabsichtigen, teilzunehmen. Die am häufigsten gegebene Antwort waren die Kurse für audiovisuelles Übersetzen, danach die EU-Übersetzungskurse und die Kurse für Handel und Wirtschaft. Sie fanden das Kursangebot unzureichend und wünschten hauptsächlich Spezialisierungskurse für das Gebiet Medizin, danach für Marketing und Werbung. Die Studierenden wünschten überhaupt mehr Spezialisierungskurse aber haben auch darüber übergelegt, ob es tatsächlich realistisch ist, mehr Kurse in allen Sprachen anzubieten. Sie denken, dass das an der Universität Turku angebotene Übersetzungsstudium sie ziemlich gut für die Spezialisierungsbedürfnisse der Arbeitswelt vorbereitet. Sie finden auch, dass die Universität sie ermutigt, sich zu spezialisieren. Die meisten Studierenden denken, dass die ÜbersetzerInnen sich eher schon während des Studiums spezialisieren sollten als erst im Arbeitsleben.

Arbeitswelt

Über die Frage, wie wichtig das Spezialisieren für ÜbersetzerInnen überhaupt ist, sind die Studierenden der Meinung, dass es wichtig ist. Für die wichtigsten Spezialisierungsfächer für den Arbeitsmarkt halten sie Handel und Wirtschaft, Marketing und Werbung, Technik, Sachtextübersetzen, audiovisuelles Übersetzen und Medizin. Als Gründe dafür wurden unter anderem der genügende Umfang der Arbeit, Digitalisierung und der Handel

mit anderen Ländern genannt. Mit Abstand schlechtere Spezialisierungsgebiete waren Belletristik und audiovisuelles Übersetzen. Audiovisuelles Übersetzen wurde also bei beiden Kategorien erwähnt: Es wurde gesagt, dass es viele Probleme, wie z.B. schlechte Beschäftigungsbedingungen, schlechtes Entgelt und geringe Wertschätzung, auf diesem Fach gibt, aber gleichzeitig gibt es auch viel Arbeit zu tun wegen der Digitalisierung und der steigenden Anzahl von Fernsehprogrammen und -Kanälen. Belletristik wurde als schwierigster Weg angesehen wegen der schlechten Entlohnung, der Schwierigkeit, in dieses Fach einzusteigen und der allgemeinen Arbeitsunsicherheit und finanziellen Unregelmäßigkeit. Die meisten dachten, dass die Sprachenkombination eine Einwirkung auf den Spezialisierungsbedarf hat: Je größer die Sprache, desto wichtiger ist es, sich zu spezialisieren.

Auf die Frage, welche Vorteile und Nachteile mit dem Spezialisieren zusammenhängen, gaben die Studierenden variierende Antworten. Sie erwähnten 10 unterschiedliche Vorteile und 3 Nachteile. Sie waren der Meinung, dass ein tieferer Sachverstand das größte Vorteil ist, danach kam die höhere Entlohnung. Es wurde auch gesagt, dass wenn man sich spezialisiert, die Arbeit genussvoller, schneller und leichter wird und die Qualität der Arbeit sich verbessert. Außerdem kann man sich besser von anderen ÜbersetzerInnen abheben und sich besser profilieren und vermarkten. Das kann zu mehr Arbeitsmöglichkeiten führen. Andererseits bekümmerte die Frage die Studierenden, dass sie sich zu viel spezialisieren. Dieses kann die Arbeitsmöglichkeiten und die eigenen Kenntnisse begrenzen. Die Studierenden halten die Kenntnisse der Informationsrecherche deutlich für wichtiger als die Beherrschung der Spezialisierungsfächer. Sie dachten auch, dass es möglich für ÜbersetzerInnen ist, nur mit Übersetzen von allgemeinsprachlichen Texten zurechtzukommen.

Vergleich zu den Antworten der praktizierenden ÜbersetzerInnen

Die Antworten der Studierenden und der ÜbersetzerInnen, die schon in der Arbeitswelt sind (Uusi-Kerttula 2019), waren weitgehend ähnlich. Beide Gruppen waren der Meinung, dass das Spezialisieren sehr nützlich aber nicht unbedingt notwendig ist – wichtiger ist es, gute Kompetenzen in der Informationsrecherche und gutes Allgemeinwissen zu

haben. Die beiden Gruppen hatten ähnliche Sorgen über die schmaler gewordenen Kenntnisse und beschränkten Arbeitsmöglichkeiten, die aus der zu weit geführten Spezialisierung resultieren können. Die Studierenden betonten ein bisschen stärker, dass man sich schon während des Studiums spezialisieren sollte und dass die für Übersetzungsstudierenden geplanten Spezialisierungskurse nützlich sind. Die beiden Gruppen fanden auch ähnliche Vorteile und Nachteile bei der Spezialisierung, obwohl der größte Vorteil für die Studierenden die vertieften Sachkenntnisse waren, was die praktizierenden ÜbersetzerInnen wiederum gar nicht erwähnten.

5. Zusammenfassung

Zusammenfassend kann man sagen, dass die Studierenden das Spezialisieren für wichtig und nützlich, aber auch teilweise zweiseitig finden: Die vertieften Sachkenntnisse und das Profilieren als ÜbersetzerIn machen die Arbeit leichter und schneller und führen zur besseren Qualität und Entlohnung sowie zu besseren Arbeitsmöglichkeiten, aber gleichzeitig können sie die Möglichkeiten und Kenntnisse auch beschränken. Die Studierenden haben festes Vertrauen in Allgemeinwissen und in ausgezeichnete Kompetenzen in der Informationsrecherche.

Weil nur 15 Antworten auf die Umfrage gegeben wurden, können die hier berichteten Ansichten nur bedingt generalisiert werden. Es gab auch Probleme in den Multiple-Choice-Alternativen: Sie waren miteinander nicht ohne Weiteres vergleichbar. Zum Beispiel audiovisuelles Übersetzen wurde neben Fächern wie Medizin angeführt, aber man könnte es auch als einen Dachbegriff für mehrere Fächer sehen oder sogar als eine Übersetzungsmethode.

Basierend auf den Ergebnissen dieser Arbeit bin ich der Meinung, dass das jetzige Kursangebot an der Universität Turku die Spezialisierungsmöglichkeiten der Studierenden beschränkt. Die Studierenden haben mehr Spezialisierungskurse gewünscht, aber gleichzeitig auch überlegt, ob es möglich ist, Kurse für alle Sprachkombinationen und möglichst viele Fächer zu bieten. Weil die Ressourcen der Universität das wahrscheinlich nicht ermöglichen, müssen die Studierenden die Kurse nehmen, was sie können, auch wenn die angebotenen Fächer nicht besonders gut für ihre persönlichen Interessen passen.

Nach Way (2000) werden die Studierenden in der Arbeitswelt wahrscheinlich Texte anderer Fächer übersetzen als was sie in ihrem Studium gewählt haben. Das ist aber keine schlechte Sache, weil sie die Kenntnisse und Fähigkeiten, die sie in diesen Kursen gelernt haben, auch in anderen Fächern nützen können, um selbst neue Spezialisierungsfächer übersetzen zu lernen. Die Studierenden meiner Forschung haben auch solche Kurse vorgeschlagen, die man selbständig oder zusammen mit anderen Sprachstudierenden nehmen könnte. Andere Möglichkeiten sind andere Kurse und Nebenfächer aus anderen Fächern und Fakultäten. Auch die Kenntnisse für Informationsrecherche wurden in den Antworten verschiedentlich genannt, was die Frage aufwirft, ob sie gegenwärtig ausführlich genug gelehrt werden. Diese Frage könnte in Nachfolgeuntersuchungen besser berücksichtigt werden. Auch das könnte man noch näher untersuchen, wie die Studierenden die derzeitigen Unterrichtsmethoden für die Spezialisierung finden und wie die Methoden entwickelt werden könnten.